Kreativno računovodstvo

Petrač, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **RRiF College of Financial Management / RRiF Visoka škola za financijski menadžment**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:198:953528

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

Repository / Repozitorij:

Repository of Final Examination Papers University of Applied Sciences RRiF - Final Examination Papers and Diploma Papers

RRiF VISOKA ŠKOLA ZA FINANCIJSKI MENADŽMENT
PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ RAČUNOVODSTVO I FINANCIJE

ZAVRŠNI RAD

KREATIVNO RAČUNOVODSTVO

Ime i prezime studenta: Ivana Petrač
Matični broj studenta: 055/06-I
Mentor: dr. sc. Tamara Cirkveni Filipović, prof. v.š.

Zagreb, 2018.

KREATIVNO RAČUNOVODSTVO

SAŽETAK:

Ideja kreativnog računovodstva inicijalno je predstavljala fer i istinito iskazivanje informacija u financijskim izvještajima trgovačkih društava. Kreativno računovodstvo omogućava fleksibilnost unutar računovodstvenih regulatornih okvira s ciljem istinitog i fer prikaza o poslovanju izvještajnog subjekta. No tijekom vremena poprima obilježja manipulativnog računovodstva. Manipulativno računovodstvo sinonim je lažiranja financijskih izvještaja.

Lažiranje financijskih izvještaja ima povijesnu praksu te istodobno podrazumijeva i prijevaru dok prijevara ne mora biti povezana samo sa lažiranjem financijskih izvještaja jer prijevare ne moraju biti nužno povezane sa računovodstvom.

Kreativno računovodstvo su zapravo tehnike koje se koriste u svrhu lažiranja financijskih izvještaja. Te tehnike se opisuju kao upravljanje zaradom, agresivno računovodstvo, izglađivanje dobiti i prihoda te manipulacije i lažiranje financijskih izvještaja mrežom prijevare. U radu su opisani neki najpoznatiji financijski i računovodstveni skandali koji su doveli do financijskih slomova upravo uporabom tehnika kreativnog računovodstva.

KLJUČNE RIJEČI: financijska izvješća, kreativno računovodstvo, istinito i fer, lažiranje financijskih izvještaja, forenzično računovodstvo.

CREATIVE ACCOUNTING

SUMMARY:

The idea of creative accounting initially presented true and fair presentation of the information in financial statements. Creative accounting provides flexibility within accounting regulatory frameworks for the purpose of true and fair presentation of the reporting entity's business.. Than over time it took on the features of manipulative accounting. Manipulating accounting is synonymous for fraud financial statements.

Fraudulent financial statements have long practice and at the same time implies fraud even though the fraud does not have to be linked to fraud financial statements because fraud does not necessarily have to be related to accounting.

Creative accounting is actually the technique used to falsify financial statements. These techniques are described as earnings management, aggressive accounting, profit and revenue smoothing, and manipulation and fraudulent financial reporting fraud. The document describes some of the most notorious financial and accounting scandals that have led to financial breakdowns by using creative accounting techniques.

KEY WORDS: financial statements, creative accounting, true and fair, fraudulent financial reporting, forensic accounting.

SADRŽAJ

1. UVOD 1
2. DEFINICIJE KREATIVNOG RAČUNOVODSTVA 3
2.1. Analiza slučaja „Enron” 5
2.2. Analiza slučaja „Parmalat SPA” 7
2.3. Analiza slučaja „Agrokor” 10
3. MOTIVI PRIMJENE KREATIVNOG RAČUNOVODSTVA 15
3.1. Oblici primjene kreativnog računovodstva 17
3.2. Tehnike primjene kreativnog računovodstva 17
4. VANJSKI UPOZORAVAJUĆI ZNAKOVI KREATIVNOG RAČUNOVODSTVA 19
4.1. Povećanje prihoda uz pomoć računovodstvenih manipulacija 20
4.2. Smanjenje troškova i rashoda uz pomoć računovodstvenih manipulacija 22
4.3. Skrivanje obveza uz pomoć računovodstvenih manipulacija 24
5. UNUTARNJI UPOZORAVAJUĆI ZNAKOVI KREATIVNOG RAČUNOVODSTVA 26
5.1. Detekcija računovodstvenih manipulacija 26
6. IZRAVNA DETEKCIJA MANIPULACIJA 30
6.1. Računovodstvena manipulacija prihoda i rashoda 30
6.2. Računovodstvena manipulacija otpisa imovine 31
6.3. Računovodstvena manipulacija potraživanja 32
6.4. Računovodstvena manipulacija prekomjernih rezerviranja i agresivna revalorizacija 33
7. FORENZIČNO RAČUNOVODSTVO KAO ALAT ZA OTKRIVANJE ZLOUPORABE KREATIVNOG RAČUNOVODSTVA 37
7.1. Uloga i odgovornost financijsko računovodstvenog forenzičara 38
8. ZAKLJUČAK 40
9. POPIS LITERATURE 42
10. POPIS SLIKA I TABLICA 43

1. UVOD

Primarna ideja kreativnog računovodstva teoretski polazi od toga da bi „ono trebalo omogućiti realni prikaz informacija predočenih u financijskim izvještajima trgovačkih društava. Pozitivna strana kreativnog računovodstva je korištenje fleksibilnosti unutar računovodstvenih regulatornih okvira s ciljem istinitog i fer prikaza financijskog položaja izvještajnog subjekta. U praktičnoj primjeni kreativno računovodstvo u rukama neodgovornih menadžera može poprimiti i negativne učinke (sastavljanje izvještaja čije informacije daju povoljniju ili čak lažnu sliku izvještajnog subjekta).“[1]

Prijevare u financijskim izvještajima u ovom stoljeću sve su više postale ozbiljan problem za poslovanje, državu i investitore. Taj problem prijeti povjerenju u tržište kapitala, korporativnih vođa pa čak i časnu revizijsku profesiju iz razloga što revizija financijskih izvještaja često nije dovoljna zaštita od zlouporabe kreativnog računovodstva. Ekonomski stručnjaci, u sve većem broju, kažu da proces revizije kakav sada postoji propada. No, dalje ističu da to nužno nije loše iz razloga ako revizija ne uspijeva otkriti velike financijske prijevare i zločine koji se sve više pojavljuju, a koji su pak osmišljeni na samom vrhu poslovnog subjekta, kakva je onda korist od nje. Povjerenje je temelj financijskih tržišta i dugoročne poslovne suradnje, a prijevare narušavaju to povjerenje. Stoga za vjerovnike i investitore u borbi protiv zlouporabe kreativnog računovodstva korisna je upravo njegova varijanta zvana forenzično računovodstvo koje provode stručni timovi a čiji je cilj procijeniti istinit i fer prikaz informacija o promatranom subjektu.

„U forenzičnoj se literaturi najčešće opisuju sljedeće manipulacije financijskih izvještaja s velikim negativnim posljedicama:

- skrivanje gubitaka različitim manipulacijama,
- lažno povećanje dobiti,
- lažno smanjenje dobiti,
- lažno povećanje prihoda bez promjena u dobiti (povratna trgovina),
- skrivanje dugova lažiranjem bilance.“[2]

[1] Belak, V. (2008) Kreativno računovodstvo i njegov utjecaj na financijske izvještaje. Računovodstvo, revizija i financije, XVIII, (8) str. 13.

[2] Belak, V. (2017). Lažiranje financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika, Zagreb, Belak Excellens d.o.o., str. 4.

Analize pojedinačnih slučajeva lažiranja financijskih izvještaja pokazuju da su najviše štete proizvele manipulacije skrivanja gubitaka u računima dobitka i gubitka i skrivanja dugova lažiranjem bilance. Manipulacije koje se koriste za lažiranje financijskih izvještaja nazivaju se kreativno računovodstvo, a opisuju kao:

- „upravljanje zaradom,
- agresivno računovodstvo,
- izglađivanje dobiti i prihoda,
- manipulacije i lažiranje financijskih izvještaja mrežom prijevare.“[3]

Cilj ovog rada je navesti i prikazati upozoravajuće znakove o prijevarama te postojećim ili nadolazećim financijskim teškoćama koje su najčešće jak motiv za lažiranje financijskih izvještaja kao i prikazati metode detekcije manipulacija te izvođenja dokaza nakon otkrića prijevare. Kroz rad su obrađene različite tehnike manipulacija u računovodstvu koje se naposljetku odražavaju u financijskim izvještajima. Računovodstvene manipulacije uz pomoć transfernih cijena ovim radom nisu obuhvaćene te su namjerno ispuštene zbog velikog opsega istraživanja.

Revizijska struka od velikog i bitnog je značaja za pravovremeno, odnosno što ranije, otkrivanje računovodstvenih manipulacija, no sve više dolazi do izražaja činjenica da su revizori postali samo puki izvršitelji formalnih zakonskih obveza, a ne stručni organ koji vrši reviziju radi otkrivanja i sprečavanja potencijalnih financijskih prijevara. Međutim, uzimajući u obzir sve okolnosti, ne treba u njima tražiti jedinog krivca zbog toga što oni samo rade ono što su ih naučili ili, točnije, što nisu naučili. Naime, svaki računovodstveni stručnjak će reći da adekvatna edukacija protiv financijskih prijevara nije dovoljno zastupljena ili da čak i ne postoji, a upravo je ona najefikasniji mač te moćno oružje u ratu protiv takvog oblika kriminala. Shodno navedenom, analizirani su najpoznatiji financijski skandali lažiranja financijskih izvještaja u tvrtki „Enron“, SAD, 2001. godine i „Parmalat spa“, Italija, 2003. godine. U svijetlu trenutno aktualnih hrvatskih skandala, opisan je slučaj Agrokor.

[3] Belak, V. (2017). Lažiranje financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika, Zagreb, Belak Excellens d.o.o., str. 4-5.

2. DEFINICIJE KREATIVNOG RAČUNOVODSTVA

U početnoj zamisli kreativno računovodstvo trebalo je omogućiti realni prikaz stvarnog financijskog stanja i poslovnog rezultata određenog poslovnog subjekta. Nadalje, trebalo je osigurati fer iskaz tekuće vrijednosti imovine, obveza i kapitala pored njihove povijesne vrijednosti. Na primjer, ako je društvo nabavilo zgradu prije petnaest godina na dobroj lokaciji danas ta zgrada ima višestruko veću vrijednost od one koja je stvarno plaćena kod kupnje.

Postoje brojne definicije kreativnog računovodstva od kojih se mogu izdvojiti one koje najbolje dočaravaju što se danas pod tim pojmom razumijeva.

To su sljedeće definicije:

- domišljata uporaba računovodstvenih brojeva,
- „uporaba i zlouporaba (engl. use and abuse) računovodstvenih tehnika i načela da bi se prikazali financijski rezultati koji, namjerno, odstupaju od istinitog i fer prikaza (O' Regan, P., 2006,p. 369.),"[4]
- „neki ili svi koraci korišteni za igranje igre financijskim brojevima, nasilan (agresivan) izbor i primjena računovodstvenih načela, unutar i izvan računovodstvenih standarda kao i lažiranje financijskih izvještaja (Mulford, C. W. and E. E. Comiskey, 2002, p. 51.),"[5]
- „Kreativno računovodstvo je transformacija financijskih računovodstvenih prikaza od onoga što je stvarno u ono što subjekt želi prikazati koristeći postojeća pravila i/ili ignorirajući neka od njih (Naser, K., 1993; p. 2)."[6]

„Kao što se može vidjeti iz samo nekoliko definicija kreativnog računovodstva u praktičnoj primjeni njegove su glavne osobine:

- „prilagođavanje" financijskih izvještaja da bi se dobila slika po želji subjekata koji izvještava,
- koriste se legalne mogućnosti izbora fleksibilnih računovodstvenih metoda, postupka i procjena,

[4] Belak, V. (2008) Kreativno računovodstvo i njegov utjecaj na financijske izvještaje. Računovodstvo, revizija i financije, XVIII, (8) str. 13.
[5] Ibid.
[6] Ibid. str. 13.

- koriste se rubne i „nategnute“ mogućnosti iskazivanja događaja, kao i nejasna područja računovodstvenih standarda koja otežavaju kontrolu i reviziju,
- ističe se značenje informacija koje pogoduju izvještajnom subjektu a umanjuje i skriva značenje informacija koje mu ne pogoduju,
- primjenjuju se i mnoge zloporabe (engl. abuse) koje znatno prekoračuju zakonske okvire i prelaze u kriminal koji se teško otkriva. okvire i prelaze u kriminal koji se teško otkriva.“[7]

Zloporabe kreativnog računovodstva dovele su do mnogih poznatih računovodstvenih skandala od kojih su najpoznatiji „Enron“, „Parmalat“, „Maxwell“ „Polly Peck“ itd.

Dovele su i do toga da je kreativno računovodstvo postalo toliko popularno da se o njemu uči na svim relevantnim Ekonomskim fakultetima, a uz to izdaju se i knjige sa detaljnim pojašnjenjima kako na legalan način platiti što manje poreza.

„Enron“ je koristio pridružene kompanije u kojima je kumulirao dugove, a koje pak nije konsolidirao u svojim izvještajima prikazujući tako bilancu bolju od stvarne. Menadžment je tretirao posudbe kao prihode i zamjenu aktive kao prodaju imovine. To je bilo dovoljno da dovede društvo „Enron” do potpunog kolapsa i bankrota zajedno sa još sedam velikih američkih kompanija.

Sa druge strane društvo „Parmalat“ je izveo prijevaru koristeći se fiktivnim prodajama stvarajući fiktivni prihod preko svojih fiktivnih ovisnih društava. Zatim je lažirao i dvostruke račune prodaje i prihoda. Problematične zajmove prikazivao je kao dionički kapital. Prevario je Bank of America za svotu od 5 milijardi dolara.

Upitno je treba li kriviti fleksibilnost regulatornih računovodstvenih okvira, pa reći da ona povećava mogućnosti zlouporabe kreativnog računovodstva ili barem stvara povoljniju sliku za izvještajni subjekt. Zbog svega navedenog postavlja se pitanje treba li uopće postojati mogućnost fleksibilnosti u primjeni računovodstvenih postupaka te ako da, u kojoj mjeri.

„Muldford i Comiskey (2002, p. 25.) ističu da odgovor, nažalost, nije tako jednostavan. Navode da financijske transakcije i ekonomski uvjeti u praksi nisu potpuno jednaki ni za

[7] Belak, V. (2008) Kreativno računovodstvo i njegov utjecaj na financijske izvještaje. Računovodstvo, revizija i financije, XVIII, (8) str. 13 – 14.

kompanije u istoj industriji. Ipak, zbog problema različitog utjecaja na rezultate u financijskim izvještajima u MSFI-ima je zabranjena uporaba LIFO metode obračuna zaliha i ukinuta je amortizacija goodwilla. No, suprotno tome, institut primjene fer vrijednosti koji povećava fleksibilnost primjene računovodstvenih postupaka i uvodi mnoge metode procjene pojačan je u mnogim standardima. Očito je da će regulatorna tijela i revizori i dalje imati problema pri kontroliranju prekomjerne fleksibilnosti.“[8]

„Samo jedna osoba u vašem društvu mora biti poštena, iskrena do bola, potpuno otvorena i iznad svega nepotkupljiva: ona koja je zadužena za vođenje knjiga vašega društva. Dobro je plaćajte i često nagrađujte, pohvalama. Ako ničim drugim. (Nepoznati autor).”[9]

2.1. Analiza slučaja „Enron”

Najpoznatiji računovodstveni skandal, slučaj „Enron“ je sinonim za prijevare i lažiranje financijskih izvješća. Imovina od 63,4 milijarde USD bila je najveći korporativni financijski slom u povijesti SAD-a.

„Bankrot Enrona je bio najveći u američkoj povijesti koji je utjecao na živote tisuća zaposlenih, više mirovinskih fondova i zatresao temelje Wall Street-a. Enron je bila velika američka energetska kompanija koja je dominirala tim sektrorom kako na području SAD-a tako i u svijetu. Tijekom 6 uzastopnih godine američki magazine Fortune im je dodijelio titulu “Najinovativnije američke kompanije”. Istina je bila ta, da je iznutra sve bilo trulo do srži.“ [10]

Kao i mnoge druge tvrtke, „Enron“ se koristio subjektima posebne namjene (SPE) za pristup kapitalu, ali i za kreativno računovodstvo svojih rezultata. Naime, gubitke iz poslovnih knjiga, „Enron“ je prenosio u subjekte posebne namjene. SPE-evi su bili društva s ograničenom odgovornošću, aktivirani da privremeno financiraju ili upravljaju rizicima povezanim s određenom imovinom. O tim tvrtkama su se objavljivale minimalne informacije. Do 2001. godine „Enron“ je koristio na stotine subjekata posebne namjene za

[8] Belak, V. (2008) Kreativno računovodstvo i njegov utjecaj na financijske izvještaje. Računovodstvo, revizija i financije, XVIII, (8) str. 14.
[9] Negovanić M. (2011) Kreativno računovodstvo i krivotvorenje financijskih izvještaja - treći dio Računovodstvo, revizija i financije, br. 3/11, Zagreb: RRiF PLUS d.o.o. str. 82.
[10] Društvena odgovornost poduzeća, (Objavljeno: 27.11.2013.), Bilo jednom u Americi: priča o Enronu. Raspoloživo na:https://blog.dnevnik.hr/responsibility/2013/11/1631717099/bilo-jednom-u-americi-prica-o-nronu.html?page=blog&id=1631717099&subpage=0&subdomain=responsibility (pristupljeno 16. rujna 2018.).

prikrivanje dugovanja. Mnogi od njih bili su partnerstva skrivena u poreznim oazama. Pojavile su se sumnje glede objavljivanja transakcija s povezanim subjektima posebne namjene (SPE) koje je tek naknadno uključio u konsolidaciju te je shodno tome, morao rezervirati prilagodbe iz prethodnih godina. Prepravljanje financijskih izvještaja bilo je označavanje kraja odnosno cijena dionica je naglo pala i „Enron“ je otišao u stečaj.

„Tako je Enron postao primjerom jedne od najvećih manipulacija financijskog izvještaja s pomoću vrlo složenih transakcija koje su skrivale velike gubitke. On je lažno priznavao još nezarađene prihode i dobitke te skrivao gubitke i dugove njihovim prenošenjem u povezana društva izbjegavajući konsolidaciju (prema: Hopwood, W.S., Leiner, J.J. and Yound, G.R., 2008, str. 283-284)“[11]. Time je, uz „Enron“, propalo još sedam velikih američkih tvrtki. Odgovorni ljudi „Enrona“ optuženi su za 53 različita djela unutar optužnice napisanoj na 65 stranica. Prije „Enrona“ nije „primjećen“ takav opseg složenih prijevara, manipulacija i lažiranja financijskih izvještaja.

Revizorska tvrtka „Arthur Andersen“, tada jedna od pet najvećih na svijetu (uz KPMG, PWC, Deloitte Touche Thomatsu i Ernst&Young), revidirala je financijske izvještaje „Enrona“. Menadžeri „Enrona“ potkupili su rezvizore s milijunima USD. Činjenica je i da su glavni financijski direktor (CFO) i mnogi interni revizori „Enrona“ bili bivši zaposlenici Arthur Andersen revizorske tvrtke. Nakon pokretanja istrage, Arthur Andersen je uklonila više tona relevantnih dokumenata i izbrisala 30.000 e-pošte i računalnih datoteka. To je dovelo do optužbe za prikrivanje prijevare.

Neposredno prije potpune propasti, menadžeri su držali vatrene govore uvjeravajući zaposlenike da će „Enron“ uskoro biti najbolja tvrtka na svijetu navodeći tako zaposlenike da dižu kredite i kupuju dionice. Tako su mnogi izgubili životne uštedevine i ostali dužni. U otprilike isto vrijeme, milijunima USD nagrađivani su glavni direkori za tajanje informacija.

„Ali ovo nije samo priča o brojkama, ovo je priča o ljudima. Jeffrey Skilling je vjerovao da su novac i strah jedina stvar koja motivira ljude. U organizaciju je uveo PRC sistem (pregled sustava performansi) prema kojem bi zaposlenici bili ocjenjivani sa ocjenom od 1 do 5. Deset posto ljudi je moralo dobiti ocjenu 5, neovisno o apsolutnoj izvedbi, i tih deset

[11] Belak, V. (2017). Lažiranje financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika, Zagreb, Belak Excellens d.o.o., str. 46.

posto bi dobili otkaz. Stvarala se macho-agresivna kultura koja se protezala od vrha prema dnu organizacijske strukture. Top menadžment je često išao na avanturističke izlete koji su bili opasni po život. Tu se radilo o ekstremnim sportovima kao što su vožnja motocikala po pustinji koja bi nerijetko završila sa razbijenim motociklima. Na taj način su se osjećali dobro kao muškarci. Zaposlenici su bili trenirani da gaze sve pred sobom kako bi napredovali. Nikakve etičke vrijednosti tu nisu igrale ulogu, osnovni instinkt je bila pohlepa. Gledajući unatrag, tvrtka je pretrpila ogromne financijske gubitke kao posljedica bahatosti, pohlepe i gluposti top menadžmenta. Enronov slogan je bio "Ask why", ali se nitko zapravo nije usudio pitati "zašto". Bankrot korporacije se mogao izbjeći, samo da je netko imao hrabrosti kopati dublje."[12]

Revizorska tvrtka „Arthur Andersen" proglašena je krivom u Okružnom sudu SAD-a zbog neprimjerenog revizorskog rada i zbog ilegalnog uništavanja dokumenata te joj je ukinuta licenca, što je dovelo do gubitka klijenata i gašenja poslovanja.

Ovaj skandal inicirao je donošenje posebnog zakona protiv prijevara 30. srpnja 2002. godine nazvanog Sarbanes-Oxley Act (SOX). Osim toga, skandal je potaknuo i prijedloge promjena u korporativnom upravljanju, pri čemu je najvažniji prijedlog bio da tvrtke moraju imati većinu nezavisnih direktora.

2.2. Analiza slučaja „Parmalat SPA"

„Parmalat SPA" talijanska je multinacionalna korporacija za proizvodnju mlijeka, mliječnih proizvoda i hrane. Osnovana je od strane privatnog investitora, Calisto Tanzi-a, 1961. godine, kao malo postrojenje za pasterizaciju mlijeka u Parmi. Od samog početka vlasnik je imao ambiciozan cilj transformirati „Parmalat" u međunarodno poduzeće. Tijekom vremena pridobio je političare dajući velikodušan doprinos u fondove političkih stranaka, često plaćenim sredstvima poduzeća. Političari bi mu zauzvrat pomagali u prilagođavanju zakona koji bi pogodovali njegovim poslovima i upoznavali ga sa ljudima na ključnim pozicijama bitnim za širenje poslovanje. Da bi povećao vidljivost svoje robne marke, „Parmalat" je sponzorirao sportske događaje, poput utrke Formule 1 i prvenstva skijanja.

---

[12] Društvena odgovornost poduzeća, (Objavljeno: 27.11.2013.), Bilo jednom u Americi: priča o Enronu. Raspoloživo na:https://blog.dnevnik.hr/responsibility/2013/11/1631717099/bilo-jednom-u-americi-prica-o-nronu.html?page=blog&id=1631717099&subpage=0&subdomain=responsibility (pristupljeno 16. rujna 2018.).

Poput svih javnih poduzeća, „Parmalat“ je bio pod pritiskom ostvarivati dobre rezultate za dioničare, što ga je potaknulo na još kreativnije računovodstvo od uobičajenog. Prije financijskog sloma 2002. godine „Parmalar SPA“ bila je osma po veličini talijanska, multinacionalna tvrtka sa 36.000 zaposlenih i jedan od deset najvećih svjetskih prehrambenih konglomerata.

„Parmalat“ je 12 godina iskazivao dobit i stalni rast zarade. Revizijom je kasnije utvrđeno da se ustvari radilo o gubitcima, koje je skrivao dobro smišljenim računovodstvenim manipulacijama i korupcijom brojnih unutarnjih i vanjskih aktera.

U optužnici se navodi da je tvrtka „Paramalt Finanziaria“, odnosno njen dio u SAD-u, izvela niz prijevara korištenjem sljedećih računovodstvenih manipulacija:

- „Skrivanje gubitaka i popravljanje rezultata lažiranjem financijskih izvještaja,
- obmanjivani su ulagači na prodaji dužničkih vrijednosnih papira,
- dugoročne obveze su prenesene na kapital da se prikažu manji odnosi dugova i kapitala,
- kreiran je fiktivni prihod preko vlastitih fiktivnih povezanih društava, putem fiktivnih prodaja,
- priznavan je lažni prihod putem lažnih računa,
- izostavljeno je knjiženje velikog dijela obveza,
- lažnim knjiženjima stvorena je precijenjena aktiva,
- lažno je iskazivan saldo gotovine od milijarde EUR-a na računima „Bank of America“ koja uopće nije postojala,
- skrivana je visoka svota dugova u bilanci što je rezultiralo bankrotom.“[13]

Presudni trenutak dogodio se u studenom 2003. godine kada je revizorska tvrtka Deloitte & Touche odbila potpisati polugodišnje financijske izvještaje „Parmalata“. Deloitte tada izjavljuje kako ne mogu potvrditi dobit od 135 milijuna eura na osnovi ugovora koji je tvrtka „Parmalat“ navodno sklopila o izvedenicama iz „hedge“ fonda svoje podružnice „Epicurum“ na Kajmanskim Otocima. Zatim je krajem iste godine „Parmalat“ propustio plaćanje euroobveznice od 150 milijuna eura, iako je iskazivao u svojoj bilanci 4 milijarde eura gotovine i krakotrajne imovine. Tada su tvrdili da ne mogu platiti obveznice jer kupac

[13] Belak, V. (2017). Lažiranje financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika, Zagreb, Belak Excellens d.o.o., str. 56.

nije podmirio svoje račune. Poslije se otkriva kako je navodni kupac ustvari u vlasništvu same tvrtke. Cijena dionica koje je već počela padati, u to vrijeme pada dodatnih 40%. U narednim danima se konačno javno objavljuje da su dokumenti koji izvještavaju milijarde na računima „Bank of America“ krivotvoreni i da novac ne postoji. Direktori „Parmalata“ potom uništavaju dokumente i dokaze, što je često slučaj kada se otkrije lažiranje financijskih izvještaja. Navodno je najmanje 300 zaposlenika tada bili svjesno sheme knjiženja dvostrukih lažnih računa.

U rješavanje ovog financijskog skandala morala je intervenirati tadašnja vlada premijera Silvija Berlusconija. Talijanska je vlada donijela „Zakon o izvanrednoj upravi“ kojim se omogućilo tvrtkama koje se nađu u iznenadnim problemima da im se dodijeli izvanredni upravitelj (krizni menadžer) koji može donositi odluke o restrukturiranju i podjeli imovine. Tvrtke koje tako uđu u postupak restrukturiranja zaštićene su od vjerovnika na dvije godine. Zakon o izvanrednoj upravi davao je i mogućnost isplate vjerovnika, kako bi se sačuvalo matično poslovanje. PWC je zaključno otkrio 15 milijardi eura duga skrivenih izvan bilance. Istražitelji su pronašli nekoliko offshore-računa obitelji Tanzi u bankama na Karipskim otocima, u Panami i Delawareu. Ukupno je optuženo 62 zaposlenika tvrtke, među kojima i sin i kćer Calista Tanzija kojima je određena zatvorska kazna. U problemima su bile i revizorske tvrtke koje su optužene da su znale za velike dugove i to su prikrivale radi vlastite koristi. Deloitte & Touche je postigla nagodbu da „Parmalatu“ plati 149 milijuna dolara odštete za pomaganje krivotvorenja stvarnog stanja financija. Također je stečajni upravitelj podnio tužbu protiv 45 banaka, tvrdeći kako su te banke pomogle „Parmalatu“ prikriti gubitke ulagača. Niti jedna banka nije priznala nikakve zlouporabe te su uglavnom optužbe odbačene. Izvanredni upravitelj pritom je krenuo u dvogodišnje restrukturiranje tvrtke. U slučaju neupjelog restrukturiranja, slijedila bi likvidacija. Restrukturiranje je u konačnici uspjelo zbog oporavka proizvodnog i trgovačkog dijela poslovanja. 2011. godine. „Parmalat“ preuzima francuska tvrtka Lactalis, koja je danas vlasnik i zagrebačkog Dukata. „Parmalat“ danas posluje na tržištima 24 države, s godišnjim prihodom većim od šest milijarda eura i više od 27 tisuća zaposlenih.

2.3. Analiza slučaja „Agrokor”

„Skandal oko Agrokora je najsličniji skandalu u vezi s talijanskom tvrtkom Parmalat zbog slične djelatnosti i utjecaja na nacionalnu ekonomiju. Naime, tvrtka Parmalat je za Italiju bila od strateškog značaja kao što je i Agrokor za Hrvatsku.“[14]

Glavni objektivni problem za Agrokor je bio žestoka konkurencija u djelatnosti maloprodaje. U nastojanju da poveća svoju poslovnu snagu i osvoji nova tržišta, Agrokor je investirao veliki novac u preuzimanje drugih tvrtki.

Također, ovdje je problem korporativnog upravljanja bio također u dominaciji jednog čovjeka. Analiza praktičnih slučajeva pokazuje da je u tom slučaju dokazano da je takvo upravljanje učinkovito do trenutka kada proces upravljanja postane tako složen da se njim više ne može racionalno i efikasno upravljati. U teoriji se to naziva „problem ograničene racionalnosti“. Dominacija jednog čovjeka uzrokovala je probleme i u slučajevima Crazy Eddie, Parmalat, Enron, Tyko, WorldCom, Satyam, Vivendi Universal, Toshiba, Oliympus, One-tel.

Problemi u Agrokoru su počeli u trenutku kada je početkom 2017. godine nastupila nelikvidnost i kada Agrokor više nije mogao podmirivati svoje obveze. Najveći problem u vezi s poslovanjem je bio u odnosu dugova i EBITDA.

Hrvatska Vlada donijela je Zakon o postupku izvanredne uprave u trgovačkim društvima od sistemskog značaja za RH „Lex Agrokor“. Lex Agrokor se u nekim odredbama razlikuje od talijanskog zakona, ali u osnovi ima isti cilj i vrlo je sličan tom zakonu. Stečajna zaštita nad tvrtkom po odluci suda nije ništa novo. Ona postoji u američkom zakonu i često se spominje kao “stečajna zaštita po članku 11. Zakona”. Taj propis omogućava tvrtkama koje dođu u teškoće da po odluci suda budu zaštićene od vjerovnika na određeni rok kako bi dobili priliku da se oporave. Budući da većina europskih zakona nema zakone kakve imaju Sjedinjene Američke države, moraju donositi posebne zakone ili uredbe.

Izvanredni povjerenik je u listopadu 2017. godine izvjestio o brojnim računovodstvenim nepravilnostima prema nalazu istraživačke revizije.

---

[14] Belak, V. (2017). Lažiranje financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika, Zagreb, Belak Excellens d.o.o., str. 649.

„Umanjenje ukupnog kapitala Agrokor grupe u periodu od 31. prosinca 2014. do 31. prosinca 2016. godine iznosilo je 21,7 milijardi kuna. Gubitak u 2016. godini iznosio je 11 milijardi kuna te je gubitak u 2015. godini nakon svih prepravljanja iznosio 3,6 milijarde kuna, u usporedbi s 1,2 milijarde kuna dobiti koju je prijašnja Uprava bila iskazala u 2015. godini.

Kod izrade i revizije financijskih izvještaja Agrokor grupe za 2016. godinu utvrđene su sljedeće ključne računovodstvene nepravilnosti:

- neprikazano je 3,9 milijardi kuna obveza,
- neprikazano je 2,2 milijarde kuna operativnih i financijskih troškova u razdoblju od 2010. do 2015. godine,
- krivo je prikazana 2,1 milijarda kuna novca i novčanih ekvivalenata,
- nepravilno korištenje tzv. metode udjela u Agrokoru d.d. u periodu od 2006. do 2011. godine je rezultiralo ispravkom vrijednosti udjela u iznosu od 3,5 milijardi kuna, odnosno precijenjenim prihodima u ranijim razdobljima.

Ključni čimbenici koji su utjecali na tako značajnu promjenu u konsolidiranom kapitalu, kada se u njega uključi i gubitak iz 2016. godine, manji je na kraju 2016. godine u odnosu na stanje koje je prije bilo prikazano u 2015. godini za 22 milijarde kuna:

- neprikazivanje operativnih i financijskih troškova u računu dobiti i gubitka,
- neprikladna klasifikacija kredita kao kapitala,
- neprikladna klasifikacija potraživanja od zajmova kao novac i novčani ekvivalenti,
- neprovedena konsolidacija AdriaticaNet,
- vrijednosna usklađenja: nematerijalne i materijalne imovine i zaliha te
- ostali utjecaji na kapital u 2015. i 2016. godini kao rezultat reklasifikacije operativnog najma u financijski najam te porasta troškova i pada prihoda u 2016. godini.

Što se računovodstvenih nepravilnosti tiče, transakcije poboljšavanja rezultata izvedene su putem:

- skrivanja raznih operativnih i financijskih troškova,
- neiskazivanja ili krivog klasificiranja obveza po kreditima,

- krivog klasificiranja danih pozajmica kao novca i novčanih ekvivalenata.

U sklopu revizije financijskih izvještaja za 2016. godinu utvrđeno je da su, zajedno s izostankom konsolidacije društva AdriaticaNet, gore navedene nepravilnosti rezultirale obvezama većim u iznosu 3,9 milijardi kuna, operativnim i financijskim troškovima većim za 2,3 milijarde kuna, manjim iznosom novca za 2,1 milijardu kuna te neiskazanim danim kreditima i potraživanja u iznosu od 2 milijarde kuna.

Što se poboljšavanja rezultata, kroz neiskazivanje operativnih i financijskih troškova u financijskim izvješćima proteklih godina, tiče prezentirano je da u periodu od 2010. do 2015. godine nije prikazano ukupno 2,265 milijardi kuna takvih troškova. Pojašnjeno je da je vlasnik Ivica Todorić bio sklopio s Agrokorom d.d. sporazum prema kojem se reguliraju troškovi povezani s inicijalnom javnom ponudom (IPO) društva i/ili dijela društva Agrokor, a koji se prema tom sporazumu odnose na troškove raznih savjetnika i ostale troškove povezane s navedenom transakcijom. Navedenim sporazumom je ugovoreno da će Ivica Todorić nadoknaditi spomenute troškove u slučaju da se IPO dogodi, a u protivnom će troškove snositi Agrokor. Sporazumom o raskidu Sporazuma o snošenju mogućih negativnih efekata IPO Agrokora d.d., čiji je rok realizacije bio 30. prosinca 2018. godine, od 14. prosinca 2016. godine između Ivice Todorića i Agrokora d.d., navodi se da temeljem analize svih dostupnih podataka i činjenica da do realizacije predmetnog projekta „nije i niti će doći“ stranke Sporazum raskidaju s danom 14. prosinca 2016. godine. Ovaj Sporazum o raskidu izrijekom potvrđuje da su se Agrokor d.d. i Ivica Todorić 14. prosinca 2016. godine usuglasili da do IPO Agrokora „nije i niti će doći“ te su svi troškovi navodno povezani s ovim projektom, a koji nisu bili prikazivani niti knjiženi od 2010. do 2015. godine, postali trošak 2016. godine. U sklopu revizije utvrđeno je da se samo dio tih troškova odnosi na IPO.

Što se neiskazivanja ili krivog klasificiranja obveza tiče, utvrđeno je da su ukupni neiskazani krediti iznosili 2,9 milijardi kuna te krivo klasificirane obveze (po kreditu Adrisa) jednu milijardu kuna, što rezultira neiskazanim i/ili krivo klasificiranim obvezama po kreditima u iznosu od 3,9 milijardi kuna.

Nepravilno klasificiranje danih pozajmica i depozita kao novca ili novčanih ekvivalenata rezultiralo je time da je kao novac prikazano 2,6 milijardi kuna umjesto 573 milijuna kuna, odnosno 2,1 milijarda kuna više.

Provedena su i sljedeća vrijednosna usklađenja:

- na nematerijalnoj imovini u iznosu od 1,5 milijardu kuna u 2015. godini (vezano uz Konzum Sarajevo) i 2,1 milijarda kuna u 2016. godini (pretežno Mercator brand),
- na zalihama u iznosu od 2,8 milijarde kuna u 2015. i 2,1 milijarde kuna u 2016. godini,
- na zajmovima i potraživanjima u iznosu od 0,4 milijarde kuna u 2015. i 1,9 milijardu kuna u 2016. godini,
- na konferenciji za medije rečeno je i da u ovom trenutku gubitak iznad vrijednosti kapitala iznosi 14 milijardi kuna te ako su izvještaji pripremljeni po načelu neograničenosti poslovanja, jedini način da Agrokor grupa nastavi poslovati je kroz sklapanje nagodbe.“[15]

Ubrzo nakon istrage uhićeno je 12 osoba koje su bile na rukovodećim funkcijama Agrokora i dvoje revizora iz tvrtke Baker Tilly, koji su pušteni da se brane sa slobode.

Vlasnik i bivši predsjednik tvrtke do studenog 2018. godine se nalazio u inozemstvu, braneći svoje stavove putem medija i vlastitog bloga te aktivirajući razne protutužbe. U studenom 2018. godine donešena je odluka o njegovom izručenju RH te se trenutno nalazi u istražnom zatvoru. Na ročištu na Županijskom sudu u Zagrebu odlučeno je da ostaje u pritvoru.

„Todorić bi se, naime, mogao braniti sa slobode ako plati oko 7,5 milijuna kuna jamčevine, s time da ta jamčevina mora biti plaćena u novcu, a ne u nekretninama, kako je to bio običaj u nekim drugim slučajevima.“[16]

Istraga za aferu Agrokor treba biti okončana do travnja 2019. nakon čega tužiteljstvo treba odlučiti hoće li protiv Todorića i ostalih podignuti optužnicu.

„Nakon što riješi prijepore oko svojega pritvorskog statusa, Todorića očekuje i ispitivanje na tužiteljstvu. Kada će to biti, za sada nije poznato, jer on svoj iskaz može dati sve do

[15] Izvanredna uprava Agrokora objavila revidirane financijske izvještaje Agrokora d.d. i konsolidirane financijske izvještaje Agrokor grupe za 2016. godinu, listopad 2017.
[16] Tportal.hr, Vijesti, Autor: V. Mo. / Hina (Objavljeno 15.11.2018), Raspoloživo na: https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/todoric-moze-na-slobodu-ako-plati-7-5-milijuna-kuna-u-gotovini-i-preda-putovnicu-foto-20181115 (pristupljeno 17. studenog 2018.).

okončanja istrage. A rok za okončanje istrage je travanj iduće godine, nakon čega bi tužiteljstvo trebalo odlučiti hoće li protiv Todorića i ostalih podignuti optužnicu. Što se tiče istrage, prema dostupnim informacijama u tijeku je izrada kompliciranog financijskog vještačenja koje je povjereno stranoj tvrtki, a još se treba ispitati i svjedok iz Švicarske Hans Christian Jacobsen, do kojeg se za sada ne može doći. Inače, osim Todorića, u aferi Agrokor osumnjičeno je još 14 osoba, među kojima su i njegovi sinovi Ivan i Ante te zet Hrvoje Balent. Osim njih četvorice, pod istragom su još Tomislav Lučić, Ljerka Puljić, Damir Kuštrak, Piruška Canjuga, Ivan Crnjac, Mislav Galić, Alojzije Pandžić, Olivio Discordia, Sanja Hrstić, Marijan Alagušić i Ivica Sertić. Sumnjiči ih se za niz zloporaba kojima je Agrokor oštećen za oko 1,1 milijardu kuna, a među krimenima koji im se stavljaju na teret su i lažiranje financijskih izvješća Agrokora, davanje nezakonitih zajmova, izvlačenje novca... Sve te optužbe u proteklih godinu dana Ivica Todorić negirao je napisima na svojem blogu uporno tvrdeći da je žrtva političkog progona.“[17]

Ivica Todorić je 20.11.2018. godine, nakon plaćene jamčevine od 7,5 milijuna kuna, pušten na slobodu uz sudske mjere opreza i uz poruku: "Izaći ću na izbore i osvojiti vlast. Pokrenut ću Hrvatsku na pravi način."[18]

[17] Večernji.hr, Autori: Elvis Sprečić, Hina, Ivana Jakelić (Objavljeno: 08. studenog 2018.), Raspoloživo na: https://www.vecernji.hr/vijesti/ivan-todoric-nisam-se-cuo-s-ocem-nisu-mi-dali-1281434 - www.vecernji.hr (pristupljeno 17. studenog 2018.).
[18] 24sata.hr, Autor: Tomislav Klauški (Objavljeno: 21. studenog 2018.), Raspoloživo na: https://www.24sata.hr/kolumne/todoric-bi-spasavao-hrvatsku-ali-tek-kad-nahrani-golubove-601048 - 24sata.hr (pristupljeno 21. studenog 2018.).

3. MOTIVI PRIMJENE KREATIVNOG RAČUNOVODSTVA

Glavni motivi primjene kreativnog računovodstva su sljedeći:

a) Korištenje fleksibilnosti unutar računovodstvenih regulatornih okvira za stvaranje istinitog i fer prikaza o izvještajnom subjektu. Motiv koji se potiče u MSFI-ima i osnovna namjena regulatornih računovodstvenih okvira je kreiranje istinitog i fer prikaza o izvještajnom subjektu.

b) Korištenje fleksibilnosti unutar računovodstvenih regulatornih okvira koje pogoduju interesima izvještajnog subjekta a koji može biti upitan u odnosu na teorijsku i praktičnu primjenu istinitog i fer prikaza ali se realno ne može osporiti jer je potpuno u granicama koje dopuštaju propisi. Primjena propisa koji omogućuju dvojbenu primjenu, različita tumačenja, nejasna postupanja i fleksibilnost u procjenama. Najčešće intervencije kreativnog računovodstva događaju se u pogledu priznavanja prihoda, rezerviranja, vremenskih razgraničenja, otpisa potraživanja, otpisa zaliha, revalorizacije dugotrajne imovine i slično.

c) Prekoračenje regulatornih računovodstvenih okvira radi stvaranja lažne slike o izvještajnom subjektu spada u kriminalno područje primjene kreativnog računovodstva. Ti postupci podrazumjevaju potpuno naivne računovodstvene postupake koji se lako otkrivaju, ali i vrlo zamršene, dubiozne postupake koje je teško otkriti i dokazati. Takvi postupci prijevara najčešće se otkriju tek kada dođe do potpunog sloma u poslovanju tvrtke koja prikazuje lažne rezultate.

Praksa je pokazala da menadžment ima jake motive za stvaranje što povoljnije slike o izvještajnom subjektu. Najčešći razlozi zbog kojih menadžment nastoji prikazati dobro i stabilno poslovanje s rastućim prognozama poslovanja su:

a. privlačenje investitora,
b. povećanje ili održavanje cijene dionica,
c. povećanje tržišne vrijednosti tvrtke,
d. ostvarivanje menadžerskih nagrada (bonusa).

Sljedeća tablica prikazuje dvije tvrtke koje kumulativno za petogodišnje razdoblje ostvaruju jednak profit, ali se razlikuju na godišnjim razinama.

Tablica 1. Prikaz rezultata tvrtki „A“ i „B“ u razdoblju od 5 godina, u milijunima

TVRTKA	GOD. 1	GOD. 2	GOD. 3	GOD. 4	GOD. 5	UKUPNO
„A“	1	2	4	8	16	**31**
„B“	4	-3	15	-5	20	**31**

Izvor: Belak, V. (2008) Kreativno računovodstvo i njegov utjecaj na financijske izvještaje. Računovodstvo, revizija i financije, XVIII, (8)

„Kao što se može vidjeti u tablici 1., tvrtka „A“ ostvaruje kontinuirano povećanje dobitka iz godine u godinu. Kumulativni dobitak za razdoblje od 5 godina iznosi ukupno 31 milijun eura.

Tvrtka „B“ također ostvaruje kumulativni dobitak u petogodišnjem razdoblju 31 milijun eura, ali na godišnjoj razini rezultati variraju iz pozitivnih u negativne i obratno. Iako je zarada tvrtke „B“ u 1., 3. i 5. godini znatno veća od zarade tvrtke „A“, kod nje se pojavljuju dvije godine s gubitkom.

Postavlja se pitanje koju će tvrtku investitori ocijeniti kao bolju? Nedvojbeno će svi ocijeniti tvrtku „A“ kao mnogo bolju, iako je u petogodišnjem razdoblju zarada jednaka. Štoviše, investicijski savjetnici naglašavaju da treba izbjegavati investiranje u tvrtke kojima rezultati znatno variraju jer se time povećava rizik.

Čak i kada bi kumulativni rezultat tvrtke „B“ u petogodišnjem razdoblju bio veći, vjerojatno bi većina investitora ocijenila tvrtku „A“ kao bolju tvrtku. Menadžeri tvrtke „B“ izgubili bi bonuse u godinama kada se pojave gubitci koje bi teško nadoknadili u dobrim godinama, njihov ugled bi došao u pitanje, a posao u opasnost. Naime, nitko im ne bi mogao jamčiti da neće dobiti otkaz nakon iskazivanja gubitka. Prema tome, motivi menadžera za primjenu kreativnog računovodstva radi ujednačavanja dobre slike tijekom nekoliko uzastopnih godina više su nego jasni. Problemi nastaju kada se s uporabe (engl. use) kreativnog računovodstva prijeđe na zlouporabu (engl. abuse).“[19]

[19] Belak, V. (2008) Kreativno računovodstvo i njegov utjecaj na financijske izvještaje. Računovodstvo, revizija i financije, XVIII, (8), str. 15 – 16.

3.1. Oblici primjene kreativnog računovodstva

Oblici primjene kreativnog računovodstva u primjeni su:

a) upravljanje zaradom (engl. earnings management) koja podrazumijeva aktivnu manipulaciju zaradom s određenim ciljevima koje mogu promicati menadžeri, analitičari ili računovođe radi ujednačavanja prikaza trendova zarade. Izraz „upravljanje zaradom“ (engl. earnings management) koristi se ponekad kao sinonim za kreativno računovodstvo, iako se „upravljanje zaradom“ češće smatra sastavnim dijelom kreativnog računovodstva,

b) nasilno (agresivno) računovodstvo (engl. aggresive accounting) podrazumijeva pretjeran i namjeran izbor i primjenu računovodstvenih načela i postupaka da bi se dobio željeni rezultat kao što je veći tekući dobitak. Često se pritom prekoračuju norme dopuštene standardima ili se odredbe pojedinih standarda primjenjuju i u slučajevima kada za njihovu primjenu ne postoje opravdani razlozi,

c) izglađivanje zarade (engl. income smoothing) podrazumjeva ujednačavanje prikaza ostvarivanja profita ili prihoda za više uzastopnih godina kako bi se stekao dojam stalnog rasta za izbjegle oscilacije,

d) lažiranje financijskih izvještaja (engl. fraudulent financial reporting) podrazumijeva namjerne pogreške koje se smatraju kriminalnim radnjama (izdavanje lažnih računa, prodaje „na crno“ a terećenje troškova na rashode ili na zalihe, fiktivne prodaje povezanim društvima, obračuni lažnih putnih naloga, skrivene isplate dobitka, trošenje sredstava u privatne svrhe itd.), prepravljanje financijskih izvještaja i izdavanje lažnih dokumenata kako bi se oblikovao željeni rezultat.

3.2. Tehnike primjene kreativnog računovodstva

Najčešće tehnike kreativnog računovodstva koje se koriste za manipuliranje poslovnim rezultatima su:

a) računovodstvo „velike kupke“, „velikog pranja“ ili „velikog čišćenja“ (engl. Big-bath accounting) podrazumijeva otpisivanje stavki imovine u maksimalno dopuštenim granicama ili preko tih granica kako bi se povećali tekući rashodi. Bilanca se „čisti“ na izrazito konzervativan način, najčešće na stavkama dugotrajne imovine, zaliha i nenaplaćenim potraživanjima. Taj se postupak često primjenjuje u lošim godinama koje će ionako biti loše, kako bi sljedeće godine bile što bolje. Na sličan način, pomoću „čišćenja“

bilance u naglašeno dobrim godinama, nastoji se povećati rashode kako bi se umanjio rezultat i prenio u sljedeće godine preko skrivenih rezervi,

b) stvaranje rezervi u blagajni (engl. cookiejar reserves) tijekom dobrih godina i rezerviranje „novčića“ koji će trebati u lošijim godinama. To se najčešće postiže priznavanjem različitih vrsta rezerviranja,

c) priznavanje prihoda unaprijed jedna je od mnogih formi zloporabe kreativnog računovodstva koja se najčešće primjenjuje u praksi,

d) odgađanje priznavanja rashoda da bi tekući rezultat bio bolji, poprima također mnoge oblike i postupke. Najčešće se rashodi odgađaju povećanjem broja godina uporabe dugotrajne imovine čime se smanjuju rashodi i „rastežu“ na veći broj godina. Rashodi u tekućoj godini mogu se odgoditi i tako da se suzdrži od priznavanja otpisa potraživanja, otpisa zaliha ili rezerviranja za rizike i troškove. Osim toga, troškovi se mogu zadržati na vremenskim razgraničenjima kako bi se priznali u sljedećem razdoblju,

e) kreativno računovodstvo akvizicija i kapitalizacija troškova nematerijalne imovine stvaraju mnogo prostora za manipulacije.

Tablica 2. Prikaz primjene praktičnih postupaka kreativnog računovodstva u 185 najvažnijih britanskih kompanija

Rang	Područje (tip)	Broj kompanija	Postotak
1.	Rezerviranja	105	57%
2.	Neoperativni profit	63	34%
3.	Izvanredni troškovi	54	29%
4.	Mirovinski fond	52	28%
5.	Kapitalizacija	50	27%
6.	Snižavanje poreznih troškova	24	13%
7.	Izvanbilančni dugovi	23	12%
8.	Deprecijacija	17	9%
9.	Tečajne razlike	16	9%
10.	Brendovi	14	8%
11.	Smanjivanje zarade	9	5%

Izvor: Belak, V. (2008) Kreativno računovodstvo i njegov utjecaj na financijske izvještaje. Računovodstvo, revizija i financije, XVIII, (8)

4. VANJSKI UPOZORAVAJUĆI ZNAKOVI KREATIVNOG RAČUNOVODSTVA

Vanjske procjene financijskog stanja tvrtki na temelju financijskih izvještaja nužne su za ulagače, državne institucije, radnike, a često i za širu javnost ukoliko se radi o poslovnom subjektu od javnog interesnog značaja. U više velikih slučajeva prijevara upravo su analitičari na tržištu kapitala bili ti koji su prvi otkrili prijevare. Procjene financijskog položaja kao i procjene mogućeg lažiranja financijskih izvještaja iznimno su bitne i za banke koje odobravaju kredite.

Naime, tvrtke koje se bave prijevarom agresivno nastoje povući sredstva od banaka na bilo koji način. Kad banke jednom plasiraju sredstva u neku prijevarnu shemu, praksa je pokazala da teško dobivaju sredstva natrag. Budući da banke snose visoke rizike odobravanja sumnjivih financiranja, njihovi analitičari moraju koristiti sve raspoložive metode i modele otkrivanja manipulacija u financijskim izvještajima tražitelja kredita. Sumnjive stavke koje treba istražiti kod vanjskih upozoravajućih znakova su:

- neobično velika odstupanja ukupnih ili pojedinih troškova u odnosu na prethodnu godinu,
- neobične i nelogične promjene u strukturi računa dobiti i gubitka,
- neslaganje između izvještaja o novčanim tijekovima s računom dobiti i gubitka te bilancom,
- ujednačena dobit po godinama uz velike promjene na prihodima,
- nagli i veliki porast na vremenskim razgraničenjima,
- prikazivanje dobrih rezultata nakon kontinuiranoga značajnog pada prihoda,
- nelogičan nagli porast potraživanja od kupaca,
- nelogično veliko povećanje na stavkama rezerviranja,
- nelogične promjene na stavkama amortizacije,
- veliki porast ostalih prihoda u odnosu na prihod od prodaje,
- veliki porast nematerijalne imovine,
- veliki nedostatak gotovine nakon naizgled dobrog poslovanja,
- veliki neočekivani gubici.

Kod postojanja opravdanih sumnji u financijske iskaze pojedinih stavaka u financijskim izvještajima potrebno je primjeniti induktivni pristup. Naime, ako se događaju velike

promjene na prihodima, a dobit po godinama je ujednačena, to izaziva sumnju da su troškovi u računu dobiti i gubitka povećavani ili smanjivani. Tada je potrebno ispitati sve vrste troškova. Ako dođe do naglog pada prihoda, a dobit je ostala nepromijenjena, sumnja se na manipulacije lažnog smanjenja troškova. Ovdje je riječ o jednostavnim i naivnim manipulacijama. Međutim, kada je riječ o složenijim manipulacijama koje su dobro zamaskirane i gdje se pojavljuju ozbiljniji trikovi, pa i lažni računi, tu treba napraviti podjelu na:

a) tvrtke čije dionice kotiraju na burzi, uključujući tvrtke koje se pripremaju za javnu ponudu dionica (zbog potencijalno lažnog prikazanja boljeg poslovnog rezultata),
b) tvrtke čije dionice ne kotiraju na burzi, uključujući velike, male i srednje privatne tvrtke (zbog potencijalno lažnog prikazivanja nižeg poslovnog rezultata radi plaćanja manjeg poreza na dobit).

Gore navedena podjela je važna iz razloga što se smjerovi traženja upozoravajućih znakova razlikuju ovisno o ciljevima mogućih manipulacija. Drugim riječima, društva koja su izlistana na burzi ili se tek pripremaju za kotaciju na burzi imaju za cilj prikazati poslovne rezultate bolje od stvarnih, dok društva čije dionice ne kotiraju na burzi[20] imaju za cilj prikazati slabije odnosno lošije poslovne rezultate od stvarno ostvarenih radi manjeg iznosa plaćanja obveze poreza na dobit.

4.1. Povećanje prihoda uz pomoć računovodstvenih manipulacija

Kreativno računovodstvo je dugotrajan proces koji počinje malim kapljicama i povremenim friziranjem, a završava slapom računovodstvenih manipulacija. „Fenomenologija kreativnog računovodstva karakteristična je po tome što se ono može provesti na legitiman i legalan način i u skladu s važećim računovodstvenim regulativama, pravilima i standardima.“[21] Unutar ove sive zone priznavanje lažnog prihoda i nepravilno priznavanje prihoda su do sada najčešći oblici upravljanja zaradom te se mogu podijeliti na tri skupine:

[20] Uključujući velike, male i srednje privatne tvrtke.
[21] Negovanić M. (2011) Kreativno računovodstvo i krivotvorenje financijskih izvještaja, br. 3/11, Zagreb, RRIF PLUS d.o.o. str. 82.

1) priznavanje lažnih prihoda od prodaje povezanih s povećanjem potraživanja od kupaca (temeljem dvostrukih računa za prodaju, temeljem lažnih računa i nepostojećih kupaca, na temelju povećanja iznosa na računima, na temelju prijateljskih dogovora sa tvrtkama koje su voljne pomoći da se popravi rezultat (najčešće je riječ o poslovnim subjektima unutar iste grupe poslovnih subjekata), na temelju međusobnih fakturiranja između tvrtki iako isporuke nema, na temelju slanja puno više dijelova proizvodnom partneru nego što je potrebno, temeljem knjiženja internih računa za nedovršene proizvode i nakon dovršenja te ponovno fakturiranje isporuke tih proizvoda),

2) vremenski nepravilno priznavanje prihoda (priznavanje prihoda prije vremena dok još nisu ispunjeni svi uvjeti, nepravilno priznavanje prihoda na temelju dugoročnih ugovora odmah na početku, a ne proporcionalno tijekom realizacije, nepravilno priznavanje prihoda izbjegavanjem nužnog odgađanja prihoda, nepravilno priznavanje prihoda temeljem neobvezujućih aranžmana s klijentima/partnerima, temeljem prijevarnih transakcija u suradnji sa preprodavačima kad pregovori o prodaji nisu dovršeni, temeljem lažiranja da je posao dovršen umjesto priznavanja prihoda prema stupnju dovršenosti),

3) priznavanje lažnih prihoda koji se kategoriziraju kao ostali prihodi (priznavanje lažnog prihoda na temelju lažnog povećanja rabata dobivenih od dobavljača i dodavanja nepostojećih rabata, na temelju lažno napuhane količine promotivnih kvota, priznavanje lažnog prihoda potražno na temelju istodobnog povećanja stanja zaliha dugovno, na temelju lažnih rezerviranja po osnovi prodane robe na temelju kojih se naknadno ukidanjem rezerviranja priznaje prihod).

S obzirom na to da je ovdje riječ o vanjskim upozoravajućim znakovima, forenzičari i analitičari imaju na raspolaganju samo financijske izvještaje, bilješke uz financijske izvještaje te eventualno neke dodatne podatke, pod uvjetom da ih društvo objavi, temeljem kojih provode analitičke postupke ili testove.

Kada se provedu svi analitički postupci ili testovi za detektiranje prijevare u financijskim izvještajima, oni će s velikom vjerojatnošću indicirati na moguću manipulaciju. Nakon toga treba provesti još neke testove koji će obuhvatiti ispitivanje stanja i kretanje pojedinih pozicija u financijskim izvještajima. Konačnom primjenom preporučenih testova forenzičari i analitičari mogu pogledom izvana na temelju analize podataka iz financijskih izvještaja s velikom vjerojatnošću potvrditi sumnju da ima manipulacija s priznavanjem prihoda uz naglasak da sumnju uvijek treba dokazati konkretnim detektiranjem manipulacija ili u suprotnome opovrgnuti.

4.2. Smanjenje troškova i rashoda uz pomoć računovodstvenih manipulacija

„Menadžment svake kompanije je pod velikim pritiskom da upravlja zaradom, a namještanje poslovnih knjiga bez obzira na etiku i moral jedan je od načina za postizanje financijskih ciljeva koji ispunjavaju očekivanja zainteresiranih interesnih skupina. Pritisci i prilike za prijevaru u financijskim izvještajima veće su tijekom razdoblja ekonomskog pada jer se mnoge kompanije u takvim uvjetima odlučuju za smanjivanje troškova pa ne ulažu u interne kontrole, mehanizme upravljanja i upravljanje rizikom.“[22] Gotovo kod svih poduzeća koji su lažno korigirali svoje poslovne rezultate pronađeni su uz pomoć računovodstvenih manipulacija lažno smanjivani troškovi i rashodi. Računovodstvene manipulacije troškova mogu se sistematizirati na:

- izostavljanje priznavanja velikog dijela troškova na kraju izvještajnog razdoblja i prijenosom istih u naredno razdoblje,
- kapitalizacija tekućih operativnih troškova prijenosom na nematerijalnu imovinu,
- kapitalizacija tekućih operativnih troškova na pozicijama nekretnina, postrojenja i opreme,
- smanjenje troškova amortizacije dugotrajne imovine društva,
- smanjenje operativnih troškova (potražno) i njihov prijenos na zalihe (dugovno),
- izbjegavanje priznavanja troškova za prodane zalihe,
- podcjenjivanje realne vrijednosti preuzete imovine prilikom preuzimanja drugih društava što za posljedicu ima manje troškove amortizacije,
- odgađanje otpisa nenaplativih, sumnjivih i spornih potraživanja,
- mijenjanje računovodstvenih politika s ciljem manipulacije s troškovima i njihova smanjenja,
- odgađanje priznavanja troškova za naknadno odobrene popuste,
- prebacivanje troškova iz poslovnih knjiga na povezano društvo,
- propuštanje priznavanja rashoda od tečajnih razlika.

[22] Rezaee Z., Riley R.(2014), Prijevara u financijskim izvještajima sprječavanje i otkrivanje, Zagreb: Mate, str. 13.

Ovdje se mora istaknuti da je pogledom izvana teže prepoznati lažno smanjenje troškova iz razloga što takve manipulacije djeluju učinkovito, a sa druge strane neki potezi imaju logiku te se mogu lako objasniti i opravdati zbog toga što je tanka granica između dopuštenih i nedopuštenih priznavanja troškova te vrste.

Naime, kada se u bilanci pojavi velika svota nematerijalne imovine, a iz bilježaka nije vidljivo da je ta imovina nabavljena od dobavljača tada se najčešće radi o računovodstvenoj manipulaciji operativnih troškova. Vrlo je mala vjerojatnost da je društvo interno stvorilo nematerijalnu imovinu velike financijske vrijednosti koju može priznati i evidentirati u svoje poslovne knjige. Najčešći slučaj manipulacije troškovima proizlazi iz smanjenja stopa amortizacije, a opravdava se promjenom procjene vijeka trajanja te postojanje uvjerenja da se ta računovodstvena manipulacija može realno opravdati.

Ovakvim računovodstvenim postupcima svakako u velikoj mjeri pridonose i nedorečeni zakonski okviri i propisi o priznavanju troškova amortizacije. „Maksimalan vijek trajanja dugotrajne imovine kao i najniže stope amortizacije nisu određeni pa, prema tome, vijek trajanja svake veće nekretnine, postrojenja ili opreme samostalno i slobodno procjenjuje menadžment poduzeća.“[23] Zbog svega navedenog kreirani su analitički postupci, odnosno testovi koji dovode do vanjskih upozoravajućih znakova:

- usporedba povećanja vrijednosti zaliha s povećanjem obveza prema dobavljačima sa uključenim novčanim odljevima za plaćanja dobavljaču,
- analitička usporedba znatnih promjena na pozicijama „nekretnine, postrojenja i oprema” s naglaskom na promjene obračuna amortizacije,
- usporedba troškova otpisa sumnjivih i spornih potraživanja sa proteklim razdobljima,
- uočavanje mijenjanja računovodstvenih politika, ako je navedeno u bilješkama,
- smanjenje postotka troška za prodanu robu u odnosu na prihode,
- utvrđivanje nelogičnih odnosa u strukturi troškova.

[23] Huzanić, B. (2015) Kreativno računovodstvo i utjecaj na poreze, Računovodstvo, revizija i financije, br. 5/15, Zagreb: RRiF PLUS d.o.o. str. 28.

Svi navedeni postupci ne mogu nedvojbeno i sigurno otkriti manipulaciju troškova, ali rizik od prijevare može se znatno smanjiti, posebice kada se kontrole protiv prijevare provode unutar društva s ciljem da odvrate, spriječe ili rano otkriju prevaru.

4.3. Skrivanje obveza uz pomoć računovodstvenih manipulacija

Sve dok je poslovni subjekt sposoban pribavljati novac iz bilo kojih izvora, on uspijeva skrivati stvarno stanje obveza odnosno informaciju o zaduženosti. Menadžmentu trgovačkog društva ovdje je cilj lažno smanjiti dugove (obveze) koji se onda reflektiraju povećanjem EBITDA-e.[24] Zbog toga dolazi do lažnog povećanja financijskog rezultata te povoljnijeg imovinskog i financijskog položaja. Obveze se skrivaju, ne evidentiraju se ili se evidentiraju u manjim iznosima.

Najčešće tehnike skrivanja obveza u poslovnim knjigama su:

- „skrivanje dugova u izvanbilančnom knjigovodstvu,
- smanjenje dugova nedopuštenim knjiženjima koja su potpuno protivna pravilima struke,
- pretvaranje dugova u stavke kapitala,
- knjiženje lažnog otkupa svojih obveznica,
- prebacivanje kratkoročnih obveza u dugoročno i obrnuto,
- nepravilno prilagođavanje EBITDA-e kako bi se prikazala većom i kako bi odnos EBITDA-e i dugova bio što manji.“[25]

U praksi ove metode provode se na način da se ulazni računi ne knjiže po načelu nastanka događaja, odnosno obveze kao što su kamate, kazne, penali ili štete ne prikazuju se sve dok ne dođe do njihovog plaćanja. Primljeni predujmovi od kupaca za dobra i usluge koje će tek biti isporučene knjiže se u korist prihoda, a ne u korist obveza. Također, u dobrim poslovnim godinama kada društvo uspješno posluje i ostvaruje visoke prihode jedan se dio prihoda obilježava kao prihod budućeg razdoblja te se razgraničava preko vremenskih razgraničenja. U godinama kada je poslovanje loše ona se zatim ukidaju i prenose u prihode.

[24] Dobit prije kamata, poreza i amortizacije ili EBITDA je jedan od pokazatelja poslovne uspješnosti tvrtke s naglaskom na likvidnost koji uzima amortizaciju kao nenovčani trošak. Zbog toga se amortizacija kod izračunavanja EBITDA-e dodaje nazad dobiti iz poslovanja.
[25] Belak, V. (2017). Lažiranje financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika, Zagreb, Belak Excellens d.o.o., str. 477.

Na ovaj način društvo može kontrolirati ili balansirati da prihodi iz godine u godinu bilježe stalan rast i linearni trend, odnosno da nema naglih uspona, padova i turbulencija u njihovom kretanju promatrajući više vremenskih razdoblja. Računovodstvene manipulacije obvezama puno su zamršenije od ostalih manipulacija iz razloga što je ta materija sama po sebi složenija od ostalih. Još značajniji razlozi nalaze se u tome što su i u ovom dijelu zakonski propisi nedorečeni i nejasni pa će se upozoravajući znakovi da su možebitne obveze društva u financijskim izvještajima skrivene teže uočiti, a time i sankcionirati.

S namjerom da se otkrije upozoravajući znak da neko društvo možda skriva obveze, forenzičari i analitičari trebaju provesti sljedeće testove:

- „usporediti stanje izvanbilančnih obveza sa stanjem iz prethodnog razdoblja,
- utvrditi postupak izvanbilančnih obveza u odnosu na imovinu društva,
- utvrditi postupak izvanbilančnih obveza u odnosu na vlastiti kapital,
- usporediti smanjenje financijskih dugova s odljevima od financijskih aktivnosti,
- usporediti neobično smanjenje dugova s troškovima vrijednosnih usklađenja imovinskih stavki,
- provjeriti neobično povećanje kapitala u odnosu na proteklo razdoblje koje odstupa od zarađene dobiti i moguće revalorizacije.“[26]

Izvanbilančne stavke[27] pogodne su za skrivanje obveza iz jednog trivijalnog razloga. Naime, u praksi se pokazalo da se njima uopće ne pridaje velika pozornost. Tako se na tim stavkama iskazuje imovina koja nije u vlasništvu društva, izdane vrijednosnice, dana jamstva ili pak što drugo, zbog čega je vrlo lako ovdje zamaskirati i dugove. U stvarnim slučajevima često se nalazi manipulacija kojom se obveze jednostavno prenesu na neke stavke kapitala bez popratne i/ili vjerodostojne dokumentacije. To je vrlo jednostavna odnosno priprosta računovodstvena manipulacija koju, upravo zbog toga, mnogi forenzičari i analitičari obično i ne očekuju. Temelj tome nalazi se u njihovom stavu odnosno profesionalnom defektu u mišljenju kako druga strana ne bi nešto takvo prizemno nikada učinila.

[26] Belak, V. (2017). Lažiranje financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika, Zagreb, Belak Excellens d.o.o., str. 478.
[27] Izvanbilančne stavke su pozicije aktive i pasive bilance.

5. UNUTARNJI UPOZORAVAJUĆI ZNAKOVI KREATIVNOG RAČUNOVODSTVA

Kreativno računovodstvo po svojoj definiciji ne predstavlja nužno nezakonite radnje odnosno narušavanje domaćih i međunarodnih računovodstvenih standarda te zakonskih okvira financijskog izvještavanja, a posljedično tome i poreznih propisa. Sasvim je legalno i legitimno izvesti promjene stavaka u financijskim izvještajima u skladu sa svim važećim propisima. Prvotno, kreativno računovodstvo je i zamišljeno kao legalan način prilagodbe stavki financijskih izvještaja kako bi njihova knjigovodstvena vrijednost odgovarala stvarnoj odnosno fer vrijednosti. Odnosno zakonska regulativa je predvidjela stalne promjene vrijednosti određene imovine na tržištu te zato omogućila menadžmentu da uz pomoć kreativnog računovodstva iskaže u financijskim izvještajima realnu stvarnu vrijednost onoga što posjeduje ili raspolaže.

U već prikazanim primjerima mogućnost za izvođenje računovodstvenih prijevara i manipulacija financijskih izvještaja bila je prouzročena ozbiljnim nedostacima u:

a. provedbi unutarnjih kontrola i unutarnje revizije,
b. nedostacima u radu vanjskih revizora,
c. lošem obliku korporativnog upravljanja.

Loša provedba ili nedostatak provedbe unutarnjih kontrola samo je rezultat nemara i nedostatka volje da se te kontrole organiziraju od strane vodećih ljudi društva kako bi mogli lakše realizirati prijevaru odnosno računovodstvenu manipulaciju. Poznavanje ovih aspekata kreativnog računovodstva zanima investitore, kreditore, vjerovnike, revizore, državna tijela te ostale korisnike financijskih izvještaja kako bi lakše otkrili manipulaciju. Zaokružujući ovu problematiku u radu će se dalje prikazati upozoravajući znakovi i izravna detekcija računovodstvenih manipulacija financijskih izvještaja.

5.1. Detekcija računovodstvenih manipulacija

Primarni cilj pronalaženja unutarnjih upozoravajućih znakova jest sužavanje opsega traženja, a zatim detekcija računovodstvene manipulacije, odnosno detektiranje područja mogućih nepravilnosti i konkretnih nepravilnosti te izvođenje dokaznih radnji. U ovom dijelu provođenja istrage i analize veliku ulogu imaju interni revizori koji nisu sputani od strane menadžmenta za razliku od eksternih revizora koji nisu sputani vremenskim

okvirima te visokim financijskim troškovima zbog širenja njihovih ispitivanja na upravljačke politike i procedure.

U svim slučajevima koji nalažu provjeru stavaka iskazanih u financijskim izvještajima to jest provjeru poslovanja određenog društva potrebno je napraviti plan forenzične istrage. Opći plan forenzične istrage može se opisati kroz šest točaka:

1. „Forenzični izvid započinje općom usporedbom stavki u računu dobiti i gubitka, bilanci i izvještaju o novčanim tijekovima za dvije ili više uzastopnih godina. Pritom se kao sumnjive označavaju one stavake koje imaju velika ili neobična odstupanja u iznosima ili udjelima.“[28] Takve stavke nužno ne trebaju biti lažirane ili pogrešne, ali bi im se tada svakako trebala pridati pozornost kao i vrijeme za provjeru.
2. Nakon toga treba provesti detaljne testove o ispravnosti priznavanja prihoda opisanih kod vanjskih upozoravajućih znakova, a posebnu pozornost treba posvetiti velikim zaokruženim iznosima koji odstupaju od uobičajenih iznosa.
3. Nadalje, treba provesti sve detaljne testove o mogućim manipulacijama sa troškovima koji su opisani u vanjskim upozoravajućim znakovima.
4. Posebnu pozornost posvetiti provedbi testova na stavkama vremenskih razgraničenja tražeći veće financijske iznose koji se detaljno provjeravaju.
5. Prihodi i rashodi od rezerviranja također se trebaju provjeravati zasebno ukoliko se pojave velika odstupanja za promatrana vremenska razdoblja, te
6. na kraju detaljno provjeriti stavke na kontima pod nazivom „ostali prihodi” i „ostali troškovi”, a posebice oni koji nisu povezani sa PDV-om.

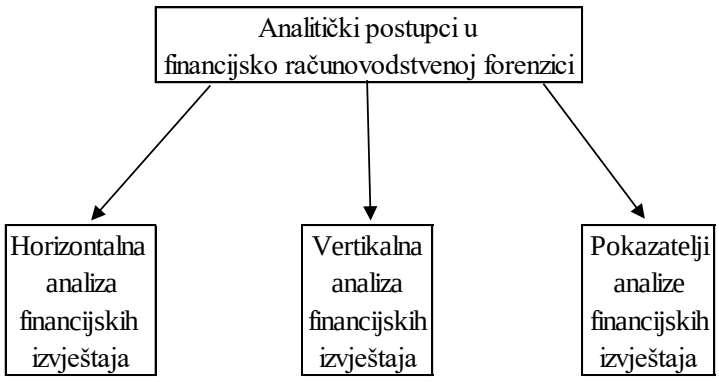
Nakon što se provedu prethodno navedene procedure i izvidi provodi se detekcija sumnjivih stavaka u pomoćnim računovodstvenim knjigama i zapisima na način da se prvo provjeri blagajna. Blagajna se provjerava uz pomoć uzoraka iz razloga što blagajna može imati veliki broj promjena te se ne zaključuje dnevno već nakon određenog vremenskog razdoblja.

[28] Belak, V. (2017). Lažiranje financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika, Zagreb, Belak Excellens d.o.o., str. 511.

Potom slijedi provjera zaliha društva uz pomoć testova računskog slaganja konta koji moraju dati jednake rezultate različitim vrstama usporedbe. Provjere na isplatnim listama također se provode na uzorku rukovodeći se prijašnjim iskustvima kao i ostali ulazni i izlazni dokumenti.

Dakle, u istraživanjima i otkrivanju prijevara u financijskim izvještajima značajnu ulogu imaju analitički postupci, odnosno izračuni različitih pokazatelja temeljem financijskih izvještaja. Sva značajna odstupanja od iskustvenih i očekivanih vrijednosti predstavljaju „crvene zastavice"[29]. Kvalitativni znakovi upozorenja važni su dijelovi znakova za signaliziranje vjerojatnosti prijevare u financijskim izvještajima. U provedbi analitičkih postupaka računovodstveni forenzičar najčešće primjenjuje analitičke postupke financijsko računovodstvene forenzike kako je prikazano na sljedećoj slici.

Slika 1: Analitički postupci u financijsko računovodstvenoj forenzici

Izvor: Obrada autora[30]

Horizontalna analiza je tehnika analize financijskih izvještaja uz pomoć koje se uspoređuju promjene na pojedinim pozicijama financijskih izvještaja kroz dva ili više razdoblja. Ova tehnika može se primijeniti na poziciji bilance, računa dobiti i gubitka te izvještaju o novčanom toku. Sa druge strane, vertikalna analiza financijskih izvještaja daje uvid u strukturu pojedinih financijskih izvještaja uzimajući u obzir da se svaka stavka ovom analizom iskazuje kao postotak. Uz postupke horizontalne i vertikalne analize u

[29] Znakovi upozorenja (crvene zastavice) važni su simptomi koji ukazuju na vjerojatnost prijevare u financijskim izvještajima uz napomenu da različite prijevare imaju različite simptome.
[30] Prilagođeno prema: Belak, V. (2017). Lažiranje financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika, Zagreb, Belak Excellens d.o.o., (Opći plan detekcije sumnjivih stavki u financijskim izvještajima – Deduktivni pristup), str. 511-512.

forenzičnoj analizi financijskih izvještaja primjenjuje se i cijeli niz financijskih pokazatelja. Udruženja ovlaštenih istražitelja prijevare[31] navode devet financijskih pokazatelja koji mogu pridonijeti otkrivanju prijevare, a to su:

1. koeficijent tekuće likvidnosti,
2. koeficijent ubrzane likvidnosti,
3. koeficijent obrtaja zaliha,
4. dani vezivanja zaliha,
5. koeficijent obrtaja potraživanja,
6. dani naplate potraživanja,
7. omjer duga i glavnice,
8. profitna marža,
9. koeficijent obrtaja imovine.

Financijski izvještaji osnovni su izvor informacija o poslovanju određenog poslovnog subjekta te je njihovom analizom moguće dobiti različite informacije. U financijsko računovodstvenoj forenzici određeni analitički postupci se primjenjuju kao indikator prijevara te predstavljaju najznačajniju detekcijsku tehniku koja prvenstveno ima za cilj uočavanje sumnjivih odnosa ili stanja. Naravno, to nužno ne treba značiti da se prijevara i dogodila, ali tada forenzičar treba dalje istraživati kako bi dokazao ili opovrgnuo svoje sumnje o mogućim prijevarama u financijskim izvještajima.

[31] Engl. Association of Certified Fraud Examiners - ACFE.

6. IZRAVNA DETEKCIJA MANIPULACIJA

Pri nedopuštenim intervencijama u financijskim izvještajima dolazi do narušavanja prirodne ravnoteže te određenih logičnih odnosa između stavaka financijskih izvještaja koja pažljivom analitičaru mogu zapasti za oko. „Friziranje" financijskih izvještaja uz pomoć računovodstvenih manipulacija kazneno je djelo koje, kao i svaki drugi kriminalni čin, ostavlja tragove.

Kada se pojave unutarnji ili vanjski upozoravajući znakovi ili sumnje da možda postoje računovodstvene manipulacije te da su financijski izvještaji lažirani pristupa se izravnoj detekciji nepravilnosti. Glavni tipovi računovodstvene manipulacije financijskih izvještaja mogu se podijeliti na različite načine i skupine, a kroz ovaj rad objasnit će se četiri načina:

1. manipulacije prihoda i rashoda,
2. detekcija otpisa imovine,
3. manipulacija potraživanja,
4. računovodstvena manipulacija prekomjernih rezerviranja i agresivna revalorizacija.

6.1. Računovodstvena manipulacija prihoda i rashoda

Motiv menadžmenta za iskazivanjem većih prihoda je isti kao i kod smanjenja troškova odnosno prikazivanje što boljeg financijskog rezultata. U praksi se susreće računovodstveni trik "povratna trgovina" koji ima za cilj lažno prikazivanje povećane aktivnosti dvije ili više tvrtki, ali bez povećanja dobiti. „U svojoj jednostavnijoj verziji trik se izvodi tako da dvije tvrtke međusobno šalju račune za isporuke koje se nisu u stvarnosti dogodile. Time se istodobno povećavaju prihodi i rashodi, ali te transakcije nemaju utjecaja na povećanje dobiti ni na obveze prema porezu."[32] Porez na dodanu vrijednost se u tim transakcijama međusobno prebija jer se te transakcije izvode u pravilu u istom obračunskom razdoblju, a često i na isti dan. Iako ovaj trik nema utjecaj na veću poreznu obvezu dobiti ili PDV-a on utječe na stvaranje lažnog dojma o povećanju aktivnosti ili o povećanju prihoda što pak predstavlja obmanu zainteresiranih skupina.

[32] Belak, V. (2017) Lažiranje financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika, Zagreb, Belak Excellens, str. 526.

Upozoravajući znakovi da treba tražiti lažne prihode su sljedeći:

- „nagli skok nenaplaćenih potraživanja od kupaca u odnosu na prethodna razdoblja,
- rast kratkotrajne imovine je manji od rasta potraživanja od kupaca,
- postoci troškova za prodane zalihe smanjuju se u odnosu na vrijednost prihoda,
- operativni novčani prihodi zaostaju za prihodima uvećanima za PDV,
- nagli pad koeficijenta obrtaja potraživanja od kupaca,
- izostanak plaćanja PDV-a po izdanim računima,
- broj dana naplate potraživanja naglo se povećava.“[33]

U teoriji postoje još neki testovi koji su se u praksi pokazali kao nesigurni i nepouzdani ili se pak mogu koristiti samo za određenu granu djelatnosti. Na primjer, test smanjivanja troškova isporuke u odnosu na prihode može u određenim situacijama biti upozoravajući znak da postoje prihodi koje ne prate rashodi za prodano. Međutim, u nekim situacijama se troškovi isporuke za prodano ne pojavljuju.

Lažni prihodi privremene prirode u praksi su još osebujniji od trikova sa lažnim računima te, najvjerojatnije, neće biti otkriveni primjenom prethodno opisanih testova iz razloga što se u ovoj računovodstvenoj manipulaciji primjenjuju agresivna knjiženja protivna svim pravilima računovodstvene struke. Naime, priznavanje lažnog prihoda vrši se na temelju dogovora sa prijateljskom kompanijom koje je voljna pomoći da se popravi financijski rezultat. Budući da prijateljske kompanije prema međusobnom dogovoru ne plaćaju račune, potraživanja od kupaca naglo rastu, ali ne postoji novčani tijek. Ovdje je riječ o privremenoj manipulaciji jer će prijateljska kompanija poslati natrag fakturu za pokriće na isti iznos. Time se onda se ovaj trik pretvara u povratnu trgovinu.

6.2. Računovodstvena manipulacija otpisa imovine

Ovdje je riječ o trivijalnom triku koji društvu omogućava da smanji troškove amortizacije imovine koje posjeduje te se često koristi kada je rezultat u financijskim izvještajima loš.

[33] Belak, V. (2017). Lažiranje financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika, Zagreb, Belak Excellens d.o.o., str. 532.

Zakoni[34] djelomično propisuju stroga pravila u vezi s priznavanjem troškova amortizacije[35], a kažu da se rashod s temelja amortizacije priznaje od prvog dana mjeseca koji slijedi nakon mjeseca u kojem je imovina stavljena u upotrebu.

Nadalje, godišnje amortizacijske stope se utvrđuju prema amortizacijskom vijeku trajanja u svrhe oporezivanja te se zasebno propisuju s naglaskom da se iste mogu i udvostručiti. Temeljem navedenih propisa menadžment društva može biti fleksibilan kod procjene vijeka trajanja pojedine imovine, procjeni početka upotrebe pojedine imovine kao i same odluke obavlja li se djelatnost društva sa tom imovinom. U ovom dijelu najčešće su manipulacije sa troškovima amortizacije koji u većini slučajeva nisu predmet poreznog nadzora.

Svaki porezni obveznik ima s poreznog motrišta obvezu voditi uredno i vjerodostojno knjigovodstvo odnosno na način da stručna osoba može kroz knjigovodstvene isprave steći dojam o potpunosti i istinitosti prikazanih događaja vezanih za datum aktivacije, vijek trajanja te prestanak priznavanja pojedinih stavaka imovine društva.

6.3. Računovodstvena manipulacija potraživanja

Kada je poslovni rezultat negativan mnoga trgovačka društva koriste izbjegavanje provođenja nužnih vrijednosnih usklađenja imovine (otpis) u cilju prikazivanja ljepšeg dojma nego što ono jest. To se posebno odnosi na izbjegavanje priznavanja vrijednosnih usklađenja za nenaplativa potraživanja. „Vrijednosna usklađenja potraživanja trajno se priznaju kao porezno priznati rashod ako je potraživanje evidentirano kao prihod i ako su pažnjom dobrog gospodarstvenika obavljene sve radnje za osiguranje naplate duga.“[36]

„Moguće manipulacije su u procjeni naplativosti i otpisa tražbina“[37], a izbjegavanje nužnih vrijednosnih usklađenja veliki je problem za forenzičara jer da bi manipulacija bila otkrivena trebaju se provjeriti sve pojedine stavke takve imovine. Na kraju poslovnog

---

[34] Obračun amortizacije obavlja se prema zahtjevima HSFI-a i MSFI-ja i u skladu sa računovodstvenim politikama trgovačkog društva osim toga amortizaciju uređuju i porezni propisi, a to su Zakon o porezu na dobit (Nar. nov., br. 177/04. -115/116) i Pravilnik o porezu na dobit (Nar. nov., br. 95/05. - 1/17).

[35] Stvari i prava dugotrajne imovine koji su evidentirani u Popisu dugotrajne imovine ravnomjerno se otpisuju kroz koristan vijek trajanja sukladno odredbama članka 12. Zakona o porezu na dobit, na čiju primjenu upućuje čl. 35. st. 4. Zakona o porez na dohodak i čl. 35. st. 1. t. 3. Pravilnika o porezu na dohodak.

[36] Huzanić, B. (2015) Kreativno računovodstvo i utjecaj na poreze, Računovodstvo, revizija i financije, br. 5/15, Zagreb: RRiF PLUS d.o.o. str. 32.

[37] Huzanić, B. (2015) Kreativno računovodstvo i utjecaj na poreze, Računovodstvo, revizija i financije, br. 5/15, Zagreb: RRiF PLUS d.o.o. str. 32.

razdoblja poslovni subjekt je dužan izvršiti formalnu procjenu nadoknadivog iznosa svakog pojedinog potraživanja, a u slučajevima ako ne izvrši propisanu provjeru objavit će veću dobit ili manji gubitak od realnog stanja. „Što se tiče vrijednosnih usklađenja potraživanja od kupaca, s forenzičnog gledišta, glavni upozoravajući znak da treba provjeriti je li bilo izbjegavanja nužnih vrijednosnih usklađenja je provjera starosti potraživanja i mogućnost njihove naplate."[38] U slučajevima kada se broj dana ne naplate potraživanja od kupaca naglo poveća, to je indikator da kvaliteta potraživanja od kupaca pada, ali i da su moguće manipulacije odnosno izbjegavanja provođenja nužnog otpisa potraživanja.

6.4. Računovodstvena manipulacija prekomjernih rezerviranja i agresivna revalorizacija

Mnoge bi zlouporabe i nedopuštene radnje bile spriječene i njihov bi štetni utjecaj bio ublažen da su na vrijeme prepoznati upozoravajući znakovi i da je na njih pravodobno reagirano. U skladu sa Međunarodnim računovodstvenim standardnom (u daljnjem tekstu: MRS) 16 pri iskazivanju nekretnina, postrojenja i oprema u bilanci poduzetniku se daje izbor između troškovnog modela i modela revalorizacije.

Model revalorizacije uključuje istinitu fer vrijednost koja omogućava „širinu" pri procjeni vrijednosti nekretnina, postrojenja i opreme u financijskim izvještajima. Računovodstvena manipulacija se javlja kod procjene visine vrijednosti nekretnina, postrojenja i opreme jer omogućava odstupanja od stvarne vrijednosti.

Povećanje knjigovodstvene vrijednosti nekretnina nastale iz revalorizacije knjiži se u korist revalorizacijskih pričuva odnosno ostalog sveobuhvatnog dobitka društva. To se povećanje knjigovodstvene vrijednosti može iskazati kao prihod samo do svote kojom se nadoknađuju rashodi koji su knjiženi zbog prethodnog umanjenja vrijednosti te imovine. Revalorizacijska pričuva nastala zbog revalorizacije dugotrajne materijalne i nematerijalne imovine može se prenijeti u zadržani dobitak društva samo u situacijama:

- kada prestane priznavanje imovine,
- kada se imovina povuče iz uporabe,

[38] Belak, V. (2017) Lažiranje financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika, Zagreb, Belak Excellens. str. 590.

- kada je imovina prodana,
- kada se dugotrajna materijalna i nematerijalna imovina revalorizira.

„U praksi se često događa da menadžment društva donese odluku da revalorizaciju dugotrajne materijalne i nematerijalne imovine provodi kroz Račun dobiti i gubitka, a ne kroz kapital. Takva bi provedba, uz već navedene iznimke, bila u suprotnosti sa zahtjevima t. 39. - 41. MRS-a 16 odnosno t. 85. - 87. MRS 38. te dolazi do manipulacije prihoda.“[39] Povećanje troškova uz povećanje lažnih revalorizacijskih rezervi je manipulacija slična povećanju troškova uz povećanje lažnih obveza, samo što se u ovom slučaju povećavaju revalorizacijske rezerve.

Upozoravajući znakovi da je aktiva društva nerealno revalorizirana ogleda se najčešće kroz dva pokazatelja;

d. Prvi pokazatelj da je riječ o prekomjernoj revalorizaciji imovine je pojava gubitka u računu dobiti i gubitka s istodobnom pojavom dobiti od prijenosa revalorizacijskih rezervi na zadržanu zaradu. Naime, ovaj pokazatelj signalizira da revalorizaciju treba provjeriti i preispitati vrijednost imovine s novom fer vrijednosti.
e. Drugi pokazatelj u slučaju prekomjerne revalorizacije imovine pojavljuje se kada su troškovi proizvodnje i obavljanja usluga znatno veći od tržišnih cijena, a do čega je došlo zbog dodatnih troškova koje stvara amortizacija revalorizacijskog viška. Iz svega proizlazi zaključak kako se dokazi o prekomjernoj revalorizaciji imovine može izvesti jedino novom procjenom vrijednosti imovine.

Ovdje treba napomenuti da kod revalorizacije dugotrajne materijale i nematerijalne imovine postoji takozvano „sivo područje” gdje je teško utvrditi je li riječ o dopuštenoj primjeni fleksibilnosti koja je propisana računovodstvenim standardima ili je pak riječ o prijevari.

S druge strane, rezerviranja su omiljena stavka računovodstvenog manipuliranja troškovima i prihodima iz razloga što je takva manipulacija jednostavna za provedbu.

[39] Huzanić, B. (2015) Kreativno računovodstvo i utjecaj na poreze, Računovodstvo, revizija i financije, br. 5/15, Zagreb: RRiF PLUS d.o.o. str. 30.

Stvaranje rezervi uz pomoć lažnih rezerviranja primjenjuje se tokom dobrih poslovnih godina kako bi se rezervirani iznos iskoristio za popravljanje rezultata u lošijim razdobljima.[40] Unatoč tome što su propisi o rezerviranjima prilično jasni u poreznim zakonima, ono je podložno manipulaciji zbog činjenice da se temelje na procjenama.

Kada poduzetnik ima za cilj iskazivanje većeg financijskog rezultata tada obveze procjenjuje na niže. Podcjenjivanjem rezerviranja i obveza u pasivi bilance ostvaruje manji rashod i veći dobitak u Računu dobiti i gubitka, a precjenjivanjem rezerviranja i obveza u pasivi bilance ostvaruju se veći rashodi i manji prihodi u Računu dobiti i gubitka.

U slučajevima kada se sumnja na računovodstvenu manipulaciju na stavkama rezerviranja tada se prvo ispituju troškovi rezerviranja na velikim iznosima, a upozoravajući znakovi da treba ispitati ispravnost priznatih rezerviranja su:

- veliko povećanje u priznatim troškovima rezerviranja u odnosu na prethodna razdoblja. Ovdje ne mora nužno značiti da je došlo do manipulacije na stavkama rezerviranja jer se mogu naglo pojaviti vrste rezerviranja koje prije nisu postojale, međutim taj skok upućuje na rizik od računovodstvene manipulacije,
- veliko povećanje u priznatim prihodima od ukidanja rezerviranja,
- velika razlika između svote stvarnih troškova za koje je rezerviranje izvršeno i odgovarajućeg dijela priznatih rezerviranja za promatrano razdoblje,
- velika odstupanja priznatih troškova rezerviranja u odnosu na očekivanu vrijednost troškova rezerviranja.

Za detektiranje prekomjernih rezerviranja primjenjuje se horizontalna analiza tako da se uspoređuju iskazani iznosi na kontima rezerviranja po godinama. Kreativno računovodstvo zamišljeno je kao alat koji pridonosi realnom i fer prikazu u financijskim izvještajima, no nažalost praksa je pokazala da je kreativno računovodstvo vrlo brzo od uporabe dovedeno do zlouporabe. Iz tog razloga danas se uz kreativno računovodstvo vezuju samo negativne konotacije zbog čega je u praksi dobilo naziv manipulativno računovodstvo.

[40] U forenzici često nazvani „kišni dani".

Kako bi se vjerovnici, potencijalni partneri, investitori i drugi zainteresirani subjekti zaštitili od zlouporabe kreativnog računovodstva pojavilo se forenzično računovodstvo, o čemu se piše u nastavku rada.

7. FORENZIČNO RAČUNOVODSTVO KAO ALAT ZA OTKRIVANJE ZLOUPORABE KREATIVNOG RAČUNOVODSTVA

Primjeri uporabe i zloporabe kreativnog računovodstva mogli bi se nabrajati u nedogled jer je mašta ljudi koji lažiraju financijske izvještaje ne iscrpna. Neke su zloporabe kreativnog računovodstva otkrivene i izazvale su velike računovodstvene skandale. No, mnogo više je zloporaba koje nisu otkrivene.

Kako se vjerovnik ili investitor može boriti protiv informacija iz izvještaja u kojima je zlorabljeno kreativno računovodstvo? Laički i logičan odgovor bio bi da se protiv problema treba boriti pomoću revizije financijskih izvještaja.

No, praksa je pokazala da revizija financijskih izvještaja samo donekle stvara zaštitu od zloporabe kreativnog računovodstva, ali, nažalost, ne dovoljnu. Naime, financijski izvještaji tvrtki koje su izazvale velike računovodstvene skandale bili su revidirani.

Ta konstatacija zorno pokazuje da revizija financijskih izvještaja ne pruža dovoljnu zaštitu od prijevara i lažnih prikaza u financijskim izvještajima. Osim toga, većina tvrtki nije obvezna revidirati financijske izvještaje, pa kod njih nema ni tog prvog stupnja zaštite od lažnih prikaza ili odstupanja od „istinitog i fer“ izvještavanja.

Vjerovnik, potencijalni partner ili investitor stupanj svoje zaštite od zloporabe kreativnog računovodstva može povećati jedino primjenom „forenzičnog računovodstva“. Forenzično računovodstvo (engl. Forensic Accounting) slično je reviziji, ali nije isto što i revizija. Ono svakako može biti sredstvo kojim se revizori služe te dio revizije. No, forenzično računovodstvo nije ograničeno bilo kojom vrstom standarda ili oblika. Ono se konstruira na stručnoj osnovi i njezin je cilj utvrditi procjenom „istinit i fer“ prikaz stanja i rezultate izvještajnog subjekta.

Tradicionalno forenzično računovodstvo bilo je usmjereno na otkrivanje prekršaja u primjeni računovodstvenih i zakonskih propisa najčešće u sudskim vještačenjima. No, u današnje vrijeme se ubrzano razvija komercijalno forenzično računovodstvo. Njegova je primarna uloga procijeniti stvarno stanje i rezultate izvještajnog subjekta s aspekta interesa vjerovnika, potencijalnog partnera ili investitora koji su naručitelji i korisnici rezultata forenzičnog računovodstva.

Komercijalno forenzično računovodstvo je formalizirana ili neformalizirana djelatnost jer njegovi rezultati služe isključivo naručitelju i najčešće nisu dostupni javnosti niti su javni dokumenti kao revizorski izvještaj. Ono se temelji na stručnosti forenzičara i njegovu ugledu, ali najčešće ne zahtjeva nikakva posebna službena ovlaštenja. No, u nekim zemljama, primjerice u Indiji, postoje certificirani forenzični računovođe (Certified Forensic Accounting Professionals).

Budući da su korisnici financijskih izvještaja u današnje vrijeme, poučeni lošim iskustvima, sve oprezniji, forenzično računovodstvo ima velike komercijalne potencijale. Komercijalno forenzično računovodstvo je najbrže rastuće područje računovodstva danas u razvijenim zemljama.

Postupci kojima se koristi forenzično računovodstvo su brojni. No, najčešće je riječ o provjerama naglih promjena u značajnim stavkama, promjenama strukture i odnosa najvažnijih stavki u izvještajima, usporedbama između rezultata u računu dobitka i izvještaja o novčanim tijekovima, neobičnim promjenama na zalihama, otkrivanja razloga porasta obveza, procjeni realnosti potraživanja, neuobičajenih transfernih cijena, neobičnih novčanih transakcija, itd.

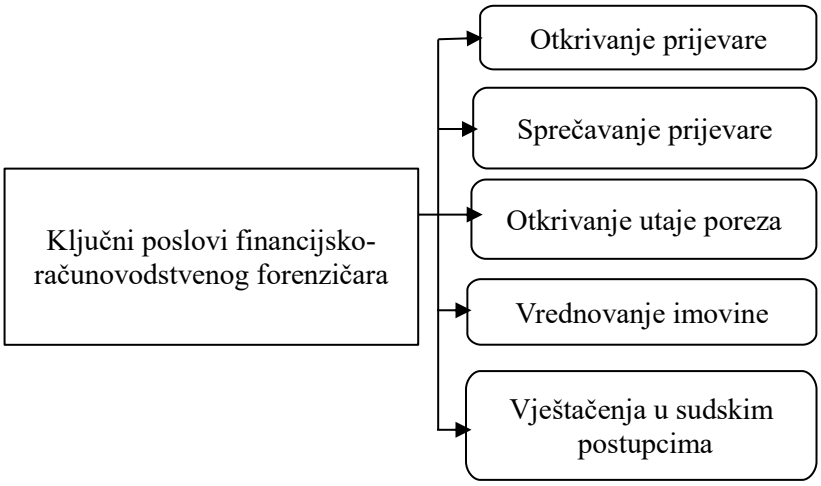
Neke velike tvrtke u SAD-u, kao i mnoge institucije, imaju odjele za forenzično računovodstvo.

7.1. Uloga i odgovornost financijsko računovodstvenog forenzičara

U posljednje vrijeme međuodnos između revizije, istraživanja i otkrivanja prijevara te forenzičnog računovodstva se dosta promijenio pod utjecajem vrlo dinamičnih političkih, pravnih, financijskih te socijalnih događaja odnosno njihovih posljedica. Računovodstvena struka, poslovne škole, poslovna društva svih veličina, mnoge revizijske tvrtke, akademici i stručnjaci demonstriraju jak fokus na uvježbavanje i obrazovanje protiv prijevara te na forenzično računovodstvo. Revizori i forenzički računovođe često služe kao svjedoci te svoja mišljenja moraju oblikovati objektivno i neovisno, a prema javnosti trebaju koristiti laički jezik kako bi im stručnu terminologiju učinili razumljivom. Zbog toga bi forenzični računovođa trebao posjedovati dobre komunikacijske vještine, prezentacijski stil i samokontrolu te biti svjestan potencijalnih opasnosti nepovoljnog okruženja u vidu velikog pritiska od strane odvjetnika počinitelja financijskih prijevara da budu pristrani u određenom sudskom procesu.

Uloga i odgovornosti financijsko-računovodstvenog forenzičara ponajprije su definirane ciljevima forenzične analize to jest ciljevima naručitelja. To konkretno znači da je angažman forenzičara te opseg njegovih zadataka izravno uvjetovan, a obično uključuje istraživanje i analiziranje financijskih dokaza te razvijanje kompjuterskih aplikacija i modela koji mogu pomoći u analizi i prezentaciji financijskih prijevara. „Sintetiziranjem prethodno navedenih zadataka i odgovornosti forenzičnog računovođe, može se zaključiti kako su otkrivanje i prevencija prijevara osnovni zadaci forenzičnog računovodstva."[41] Međutim uz te usluge forenzični računovođa može obavljati i cijeli niz ostalih usluga kao što su vrednovanje imovine, vještačenja, utvrđivanje štete, utvrđivanje izgubljenog dobitka i sl. Raspon usluga koje forenzični računovođa može pružiti naručitelju usluge je širok, a na slici su prikazane samo neke do njih.

Slika 2: Najzastupljeniji poslovi financijsko računovodstvenog forenzičara

Izvor: Obrada autora[42]

Područje forenzičnog računovodstva je veliko te multidisciplinarno što znači da računovodstveni forenzičar mora posjedovati široko znanje i vještine kao što su računovodstvo, revizija, pravo, statistika, odlične istražiteljske vještine te sposobnost vrlo britkog i kritičkog razmišljanja. U Hrvatskoj je također prepoznata važnost razvoja forenzične znanosti pa je tako 2009. godine na Sveučilištu u Splitu, pri sveučilišnom odjelu za forenzične znanosti pokrenut diplomski sveučilišni studijski program Forenzika.

[41] Bartulović, M., i Filipović, I. (2016) Financijsko računovodstveni forenzičar-zanimanje budućnosti, Računovodstvo, revizija i financije, br. 10/16, Zagreb: RRiF PLUS d.o.o. str. 45.
[42] Ibid.

8. ZAKLJUČAK

Kreativno računovodstvo je na početku u teoriji bilo zamišljeno kao alat kojim će se postići „realan i fer“ prikaz u financijskim izvještajima. Zbog toga je u računovodstvene standarde uvedena fleksibilnost i primjena instituta „fer vrijednosti“. No, vrijeme i praksa je pokazala da je kreativno računovodstvo vrlo brzo od uporabe dovedeno do zloporabe. Zbog toga ga danas često zovu i „manipulativno računovodstvo.“ Pozitivna strana kreativnog računovodstva je upotreba fleksibilnosti unutar računovodstvenih regulatornih okvira s ciljem istinitog i fer prikaza financijskog položaja izvještajnog subjekta.
Menadžment svake kompanije posljednjih desetljeća je pod velikim pritiskom da upravlja zaradom, a namještanje poslovnih knjiga bez obzira na etiku i moral jedan je od načina za postizanje financijskih ciljeva koji ispunjavaju očekivanja zainteresiranih interesnih skupina. Pritisci i prilike za prijevaru u financijskim izvještajima veće su tijekom razdoblja ekonomskog pada jer se mnoge kompanije u takvim uvjetima odlučuju za smanjivanje troškova pa ne ulažu u interne kontrole, mehanizme upravljanja i upravljanje rizikom.

Prije svega ovdje su bitne vanjske procjene financijskog stanja tvrtki na temelju financijskih izvještaja koje su nužne za ulagače, državne institucije, radnike, a često i za širu javnost ukoliko se radi o poslovnom subjektu od interesnog značaja. U više velikih prijevarnih slučajeva upravo su analitičari na tržištu kapitala bili ti koji su prvi otkrili prijevare.

Financijski izvještaji osnovni su izvor informacija o poslovanju određenog poslovnog subjekta, a njihovom je analizom moguće dobiti različite informacije o analiziranom subjektu. Osnovna je svrha u forenzičnoj analizi uočavanje sumnjivih odnosa, pozicija i područja koje forenzičar treba dalje istražiti kako bi dokazao svoju sumnju na lažirane financijske izvještaje.
Sredstvo kojim se vjerovnici, potencijalni partneri i investitori pokušavaju boriti protiv zlouporabe kreativnog računovodstva naziva se „forenzično računovodstvo.“ Forenzično računovodstvo se konstruira na ekspertnoj osnovi, a njegov je zadatak procjenom utvrditi „istinit i fer“ prikaz stanja promatranog subjekta, ali ne sa stajališta formalne primjene propisa nego s aspekta interesa vjerovnika, potencijalnog partnera ili investitora odnosno svakog drugog naručitelja koji je korisnik rezultata forenzičnog računovodstva. Komercijalno forenzično računovodstvo je neformalna djelatnost čiji rezultati služe

naručitelju i nisu javni dokumenti. Zbog toga forenzično računovodstvo ima velike komercijalne potencijale.

Osobe koje se bave forenzičnim računovodstvom trebaju poznavati računovodstvo, reviziju, pravo te posjedovati odlične istražiteljske vještine kako bi bile u stanju otkriti te spriječiti različite oblike računovodstveno financijskih prijevara. Sve učestalije te, po posljedicama za društvo, razornije prijevare zahtijevaju sve veći angažman profesionalaca sa prije spomenutim znanjima i vještinama, a u cilju odvraćanja odnosno destimuliranja potencijalnih počinitelja prijevara spoznajom da će zasigurno biti otkriveni i kažnjeni.

Na slobodnom tržištu rizik od poslovne prijevare ne može se potpuno spriječiti, ali se može odrediti prihvatljivi rizik ili gubitak te osigurati primjerene mehanizme od prijevare. S obzirom da je prijevara počinjena sa namjerom da ostane skrivena, svako društvo bi trebalo implementirati mjere za sprečavanje prijevara. Prije svega otkrivanje prijevara može se postići provođenjem internih kontrola, a zatim provođenjem nadzora i aktivnim traženjem čvrstih dokaza o potencijalnoj prijevari. Ovdje se naglašava da postojanje i implementacija raznih vrsta mehanizama i mjera koje bi rano otkrivale ili čak sprječavale prijevare ne daju garanciju da se iste neće dogoditi, već samo sužavaju prostor odnosno prilike i mogućnosti prijevare.

„Samo jedna osoba u vašem društvu mora biti poštena, iskrena do bola, potpuno otvorena i iznad svega nepotkupljiva: ona koja je zadužena za vođenje knjiga vašega društva. Dobro je plaćajte i često nagrađujte, pohvalama. Ako ničim drugim. (nepoznati autor)“[43]

[43] Negovanić M. (2011) Kreativno računovodstvo i krivotvorenje financijskih izvještaja - treći dio Računovodstvo, revizija i financije, br. 3/11, Zagreb: RRiF PLUS d.o.o. str. 82.

9. POPIS LITERATURE

Knjige:

1. Belak, V. (2017) Lažiranje financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika. Zagreb, Belak Excellens
2. Rezaee, Z., Riley, R. (2014) Prijevara u financijskim izvještajima, Zagreb, Mate

Časopisi:

1. Bartulović, M., i Filipović, I. (2016) Financijsko računovodstveni forenzičar-zanimanje budućnosti, Računovodstvo, revizija i financije, br. 10/16. Zagreb: RRiF PLUS d.o.o.

2. Belak, V. (2008) Kreativno računovodstvo i njegov utjecaj na financijske izvještaje. Računovodstvo, revizija i financije, XVIII, (8)

3. Huzanić, B. (2015) Kreativno računovodstvo i utjecaj na poreze, Računovodstvo, revizija i financije, br. 5/15. Zagreb: RRiF PLUS d.o.o.

4. Negovanić, M. (2011) Kreativno računovodstvo i krivotvorenje financijskih izvještaja - treći dio Računovodstvo, revizija i financije, br. 3/11. Zagreb: RRiF PLUS d.o.o.

Članci:

1. Izvanredna uprava Agrokora objavila revidirane financijske izvještaje Agrokora d.d. i konsolidirane financijske izvještaje Agrokor grupe za 2016. Godinu, listopad 2017.

2. Društvena odgovornost poduzeća, (Objavljeno: 27.11.2013.), Bilo jednom u Americi: priča o Enronu. Raspoloživo na: (https://blog.dnevnik.hr/responsibility/2013/11/1631717099/bilo-jednom-u-americi-prica-o-Enronu.html?page=blog&id=1631717099&subpage=0&subdomain=responsibility) (pristupljeno 16. rujna 2018.).

3. www.Tportal.hr, Vijesti, Autor: V. Mo. / Hina (Objavljeno 15.11.2018), Raspoloživo na: https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/todoric-moze-na-slobodu-ako-plati-7-5-milijuna-kuna-u-gotovini-i-preda-putovnicu-foto-20181115

4. www.večernji.hr, Autori: Elvis Sprečić, Hina, Ivana Jakelić (08. studenoga 2018.), (https://www.vecernji.hr/vijesti/ivan-todoric-nisam-se-cuo-s-ocem-nisu-mi-dali-1281434)

5. 24sata.hr, Autor: Tomislav Klauški (Objavljeno: 21. studenog 2018.), Raspoloživo na: https://www.24sata.hr/kolumne/todoric-bi-spasavao-hrvatsku-ali-tek-kad-nahrani-golubove-601048 - 24sata.hr.

10.POPIS SLIKA I TABLICA

Slike:

Slika 1: Analitički postupci u financijsko računovodstvenoj forenzici

Slika 2: Najzastupljeniji poslovi financijsko računovodstvenog forenzičara

Tablice:

Tablica 1. Prikaz rezultata tvrtki „A“ i „B“ u razdoblju od 5 godina, u milijunima

Tablica 2. Prikaz primjene praktičnih postupaka kreativnog računovodstva u 185 najvažnijih britanskih kompanija